

עמוס (ט) (מ)

א ב ג ד ה ו ז ח ט

פרק-א

עמוס

א דְּבָרֵי עָמוֹס אֲשֶׁר-הָיָה בְּנֹקְדִים מִתְּקוּעַ אֲשֶׁר וָזָה עַל-
יִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֶזְרִיָּה מֶלֶךְ-יְהוּדָה וּבִימֵי יִרְבֵּעַם בֶּן-יֹאָשׁ מֶלֶךְ-
יִשְׂרָאֵל שְׁנָתַיִם לְפָנָי הָרַעַשׁ:

כ"י אָשֶׁר הָיָה בְּנֹקְדִים. תרגום יונתן דהוה מרי גיתין כמו ומישע מלך
מואב היה נוקד (מלכים ב ג): שנתים לפני הרעש. שנתים קודם שנתנגע
עוזיה יום שנתנבא ישעיה שנא' וינועו אמות הסיפיים (ישעיה ו) ואומר
כאשר נסתם מפני הרעש וגו' (זכריה יד): (כ"י)

מצודת דוד אשר היה בנוקדים. ר"ל שהיה הגדול שבנוקדים : מתקוע.
שם עיר בנחלת אשר : ובימי ירבעם. שמלך בימי עוזיה (ולפי שניבא גם
עליו בארצו כי היה מבני עשרת השבטים לכן אמר בימי ירבעם) : לפני
הרעש. שהיה כשנכנס עוזיה בהיכל להקטיר וכמ"ש כאשר נסתם מפני
הרעש בימי עוזיה (זכריה יד) : (מצודת דוד)

מצודת ציון בנוקדים. לפי שרוב הצאן המה נקודים יקרא המתעסק בהם
בשם נוקד וכן ומישע מלך מואב היה נוקד (מ"ב ג) : חזה. ניבא : (מצודת
ציון)

[ב] וַיֹּאמֶר | יְהוָה מִצִּיּוֹן יִשְׁאַג וּבִירוּשָׁלַם יִתֵּן קוֹלוֹ וְאַבְלוֹ נְאוֹת הָרָעִים וַיִּבֶשׂ רֹאשׁ הַכְּרַמִּל: (פ)

רס"י מליון ישאג. מבית קדשי הקדשים הדיבור יולא: ואבלו נאות הרועים. וילדון מדורי מלכיא ויתרוב תקיף כרכיהון: (רס"י)

מצודת דוד **מציון ישאג.** ר"ל ממקום שכנו ישאג לאיים ולהחריד: **ומירושלים וגו'.** כפל הדבר במ"ש: **ואבלו.** מקול שאגתו ישחתו מדורי הרועים הם היכלי העכו"ם: **ראש הכרמל.** מיטב הכרמל: (מצודת דוד)

מצודת ציון **ואבלו.** ענין השחתה כמו אבלה אדמה (יואל א): **נאות.** מדור: **ראש.** ענין מיטב כמו ראשית גבורתם (ירמיה מט): **הכרמל.** הוא שם כולל למקום שדות וכרמים וכן הדר הכרמל (ישעיה לה): (מצודת ציון)

[ג] כֹּה אָמַר יְהוָה עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשְׁעֵי דְמוֹשָׁה וְעַל-אַרְבַּעַת לֵאמֹר אֲשִׁיבֶנּוּ עַל-דְּוָשָׁם בַּזְּרוֹצוֹת הַבְּרָזִל אֶת-הַגְּלֵעָד:

רס"י על שלשה פשעי וגו'. דכתיב הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר (איוב לג) ואם יותר יותר וכאן כך הוא כבר נהגתי עמהם כמדותי לוותר להם על ג' פעמים ואם יש יותר כל שכן שיש בכלל המרובה המועט: ועל ארבעה לא אשיבנו. על פשע רביעי אין עלי עוד להשיבו ריקם מלהשיב לו גמול וכל שכן שיש לו פשעים הרבה עתה את זה אפקוד עליהם אשר דשו יושבי גלעד הסמוכין להם: בחרוצות הברזל. ת"י במוריגא דפרזלא והוא כעין סופינ"א שקורין לימ"א שעשוי חרוצים ורודים זהם בני אדם ביסורי' ובהם מחתכין את קסי התבואה לעשותן תבן: (רס"י)

מצודת דוד **על שלשה פשעי דמושק.** יתכן שהם הפשעים הראשיים בדמשק והחמורים מכולם והם עכו"ם וג' וש"ד הנמצאים בכל אלה הנזכרים פה ור"ל האם מהראוי שעל שלשת הפשעי הראשיים ועל הוספת פשע הרביעי שלא אשיב לו גמולו בראשו בתמיה: **על דושם.** עתה יפרש מהו הפשע הרביעי שישלם עליו הגמול ואמר שהוא על שדשו את אנשי גלעד בכלי ברזל מלא חריצים עשוי לדוש בו התבואה: (מצודת דוד)

מצודת ציון **דושם.** מלי דישה: **בחרוצות.** שם כלי דישה מלאה חריצים כמו כי לא בחרוץ יודש קצח (שם כח): (מצודת ציון)

יד וְשַׁלַּחְתִּי אֶשׁ בְּבֵית זִזְאֵל וְאָכְלָה אֶרְמִנּוֹת בֶּן-הַדָּד:

רס"י חזאל. וזן הדל. מלכי ארס וראץ ארס למסק: (רס"י)

מצודת דוד ושלחתי. לכן אשלח אש : **בבית חזאל**. ר"ל אויב חזק יחריב בית חזאל מלך דמשק : **ארמנות בן הדד**. ההיכלות שבנה בן הדד מלך ארס : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואכלה. ותשרף : (מצודת ציון)

יה וְשַׁבְּרַתִּי בְּרִיזֵי דְמִשְׁקָה וְהִכַּרְתִּי יוֹשְׁבֵי מִבְּקַעַת-אֶן וְתוֹמְךָ יֵשֵׁב מִבְּיַת עֵדֶן וְגָלוּ עִם-אֲרַם קִירָה אָמַר יְהוָה: (פ)

רס"י בקעת און. מקום הוא בארס: ותומך שצט. ועזיד שולטן כמו לא יסור שצט (בראשית מט) על שם שהמושל רודה את העם במקלות: מבית עדן. מקום: קירה. מקום וסם הגלם שנחריב בימי אחז שנאמר ויעל דמשק ויתפסם ויגלה את ארס קירה (מלכים ב טז) כל הפורענות שנתנצחו נביאי ישראל לצא חרב על העכו"ם נביאים שהיו קודם שנחריב כגון יסעיה ועמוס נצחו על חרב שנחריב וירמיה ויחזקאל נצחו על חרב נצודנארה: (רס"י)

מצודת דוד בריח דמשק. ר"ל האויב יבוא בה כאלו נשברו הבריחים ונפתחו השערים : **ותומך שבט**. ר"ל אכרות תומך שבט מבית מדן ועל המושל יאמר שהוא אוחז השבט לרדות בו את המחוייב וכן לא יסור שבט מיהודה (בראשית מט) : **קירה**. אל קיר והוא שם מקום וכן נאמר ויגלם קירה (מ"ב ט"ז) : (מצודת דוד)

מצודת ציון בריח. מטה העשוי לסגור בו השער : **מבקעת און**. שם עיר : **ותומך**. ומחזיק וכן וכפיה תמכו פלך (משלי לא) : **שבט**. שרביט : **מבית עדן**. שם עיר : (מצודת ציון)

יז כֹּה אָמַר יְהוָה עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי עֲזָה וְעַל-אֲרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל-הַגְּלוֹתָם גְּלוֹת שְׁלֹמֹה לְהַסְגִּיר לְאֲדוֹם:

רס"י עזה. מפלשתים היתה: גלות שלמה. גלות ישראל ששהא הגלות שלימה שלא ימלט איש שהיו עומדים על הדרכים ותופסין הנמלטים ומסגירין אותם וכן עשו אנשי לוד וכן לארבע רוחות בחורבן בית שני כמו שפורש באגדת האזינו עזה מן הדרום לוד מן הכפון למשק מן המזרח ערביים מן המערב שנאמר (ישעיה כא) משא בערב ביער בערב תלינו: (רס"י)

מצודת דוד על הגלותם וגו'. כי בזמן חורבן בית השני עיי טיטוס ברחו קצתם מישראל דרך ארץ פלשתים ותפשו בני עזה ומסרום ביד האויב וז"ש על הגלותם וגו' ר"ל על שהגלו את ישראל גלות שלימה איש לא נעדר וזהו במה שתפסום להסגיר לעכו"ם : (מצודת דוד)

מצודת ציון להסגיר. ענין מסירה כמו לא תסגיר עבד (דברים כג) : (מצודת ציון)

יז וְשִׁלְוֹתַי אֵשׁ בְּזוּמַת עֵזָה וְאָכְלָה אֶרְמֹנֹתַיָּהּ: **יח** וְהִכַּרְתִּי יוֹשֵׁב בְּמַאֲשֵׁדֹוד וְתוֹמְךָ יֵשֵׁב בְּמַאֲשֵׁקְלוֹן וְהִשִּׁיבֹותי יָדַי עַל-עֲקָרוֹן וְאָבְדוּ שְׂאֵרֵית פְּלִשְׁתִּים אָמַר אֲדָנָי יְהוִה: **יט**

רס"י אשדוד. אשקלון עקרון. סכני פלשתים הם: והשיבותי ידי. אכה ואשנה: (רס"י)

מצודת דוד והשיבותי. ר"ל אכה ואשיב ידי להכות עוד : ואבדו שארית. ר"ל אף שארית מה לא ישאר מהם : (מצודת דוד)

יט כה אמר יהוה על-שילשה פשעי-ער ועל-ארבעה לא אשיבנו על-הסגירם גלות שלמה לאדום ולא זכרו ברית אֲזוּיִם:

רס"י ולא זכרו ברית אחים. אשר היה בין חירם ובין שלמה שנאמר ויכרתו ברית שניהם (מלכים א ה) והיו קורין זה לזה אחי שני (שם ט) מה הערים אשר נתת לי אחי: (רס"י)

מצודת דוד על הסגירם. על שהם מסרו לאדום את הבורחים מישראל להיות גלות שלימה כדרך שעשה עזה : **ולא זכרו**. אנשי צור לא זכרו ברית האחוה שהיה להם עם ישראל וחירם מלך צור קרא לשלמה אח כמ"ש מה הערים האלה אשר נתת לי אחי (מ"א ט) : (מצודת דוד)

[יא] וְשִׁלְזוֹתַי אֵשׁ בְּזוֹזוֹמַת צָר וְאָכְלָה אֶרְמְנֹתַיָּהּ: (פ) **[יא]** כֹּה אָמַר יְהוָה עַל-שְׁלֵשָׁה פְּשָׁעַי אֱלוֹהִים וְעַל-אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ עַל-רִדְפוֹ בְּזוֹרֵב אֲזוּזָיו וְשִׁנּוֹת רִזְזוֹמָיו וַיִּטְרֹף לְעֵד אָפוֹ וְעִבְרָתוֹ שְׁמֹרָה נְצוּזָה:

רס"י על רדפו בחרב אחיו. שנאמר (מדבר כ) פן בחרב אלכ לקראתך וגם עודנו טורף אפו ושומר עברתו ולא חזר בו: ויטרוף לעד אפו. החזיק זה ולא **הניחה:** (רס"י)

מצודת דוד על רדפו בחרב אחיו. כי הלא את עשו ליעקב ומדוע א"כ רדפו בחרב בזמן חורבן בית השני : **ושחת רחמיו**. ביטל הרחמנות הראוי להיות לו עליו כדרך האח על אחיו : **ויטרוף לעד אפו**. טרף את ישראל בכל עת שהיה היכולת בידו : **ועברתו**. העברה שיש לו על בני ישראל שמורה אצלו לעולם ולא יעזבנה בשום פעם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ועברתו**. מלי עברה וזעם : **נצח**. לעולם : (מצודת ציון)

[יב] וְשִׁלְזוֹתַי אֵשׁ בְּתִיבִין וְאָכְלָה אֶרְמְנֹת בְּצָרָה: (פ)

רס"י ארמנות בצרה. בין מואב ובין אדום היא ומארץ מואב ונמסכה אחר אדום והיא העמידה לו מלך צמות מלך הראשון שנאמר יוצר בן זרח מבצרה **בצראשית** (לז): **(רס"י)**

מצודת דוד **בתימן**. היא ארץ אדום הסמוכה לא"י בדרומה ותלקה גם היא : **בצרה**. עיר הבצורה והוא כרך גדול וגוי : (מצודת דוד)

[יג] כֹּה אָמַר יְהוָה עַל-שְׁלֵשָׁה פְּשָׁעַי בְּגִי-עֵבֹוֹן וְעַל-אַרְבָּעָה

לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל-בְּקָעַם הַרְּוֹת הַגְּלֵעַד לְמַעַן הַרְּוִיב אֶת-
גְּבוּלָם:

רס"י בקעם הרות הגלעד. השחיתו אותה וגם הרותיהם זקעו שלא יסאך יורק שיערער על הנחלה וכן אומר (זירמיה מט) לבני עמון כה אמר ה' הזנים אין לישראל אס יורק אין לו מדוע ירק מלכס: (רס"י)

מצודת דוד על בקעם. על אשר בקעו כרסי הנשים ההרות של גלעד להוציא הולדות למען יוכלו להרחיב את גבולם ממה שגזלו מבני גלעד על כי לא ישאר יורש מה לערער על הגבול : (מצודת דוד)

[יד] וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּזוֹמַת רִבָּה וְאֶכְלָה אֶרְמְזוֹתֶיהָ בְּתִרוּעָה בְּיוֹם
מִלְּזוֹמָה בְּסַעַר בְּיוֹם סוּפָה:

מצודת דוד בתרועה וגו'. בעת יריע האויב עליהם ביום המלחמה : **בסער**.
בסערת האויב אשר יבוא : **ביום סופה**. הוא יום המלחמה וכפל הדבר
במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון והצתי. מלי הצתה והדלקה : **בסער**. מלי רוח סערה ואמר
בדרך שאלה על התגברות האויב : **סופה**. רוח סופה : (מצודת ציון)

[טו] וְהִלַּךְ מִלְּכָם בַּזֹּלָה הוּא וְשָׂרָיו יִזְדָּו אָמַר יְהוָה: (פ)

מצודת דוד מלכס. מלך בני עמון : (מצודת דוד)

עמוס פרק-ב

[א] כֹּה אָמַר יְהוָה עַל-שְׂלִישָׁה פְּשָׁעֵי מוֹאָב וְעַל-אֶרְבָּעָה לֹא
אֲשִׁיבֶנּוּ עַל-שָׂרְפוֹ עֲצָמוֹת מִכָּךְ-אֲרוֹם לְשִׁיד:

רס"י על שרפו עלמות וגו'. פעם אחת נפל מלך אדום ציד מלך מואב ושרפו עלמותיו וטחום בקירות הבית ותבע הקב"ה אונאת המלך שנהגו בו (רס"י) **ציון:**

מצודת דוד על שרפו וגו'. הוא מה שנאמר ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה ויהי קצף גדול על ישראל (מ"ב ו) ופי' שמלך מואב לקח בן מלך אדום הראוי למלוך ושרפו כליל כעולה ואז קצף מלך אדום על ישראל כל כי בעבורם באה לו הרעה ההיא ולא ראו להצילו א"כ ע"י מלך מואב נתעורר קצף על ישראל לכן יקבל מואב גמול : **לשיד.** ר"ל עד שנעשו דק ולבן כסיד כדרך העצם אחר השריפה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לשיד. כמו לסיד בסמ"ך : (מצודת ציון)

ב וְשָׁלוּזְתִּי-אֵשׁ בְּמוֹאָב וְאָכְלָה אֶרְבֵּנוֹת הַקְּרִיּוֹת וּבָתַי בְּשָׂאוֹן מוֹאָב בְּתַרְוֵעָה בְּקוֹל שׁוֹפֵר:

רס"י קריות. קס מקום כד"א (קס מח) על קריות ועל זכרה: **בשאוון.** קול המון (רס"י) **מלחמה:**

מצודת דוד ומת בשאוון מואב. מואב ימות בשאוון המלחמה בעת יריע האויב בקול שופר : (מצודת דוד)

מצודת ציון הקריות. שם מחוז : **בשאוון.** ענין המייה : (מצודת ציון)

ג וְהִכְרַתִּי שׁוֹפֵט מִקְרִבָּה וְכָל-שָׂרֵיָהּ אֶהְרֹג עִמּוֹ אָמַר יְהוָה: (פ)

מצודת דוד עמו. עם השופט ההוא : (מצודת דוד)

ד כֹּה אָמַר יְהוָה עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יְהוּדָה וְעַל-אֶרְבָּעָה לָא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל-מֵאָסָם אֶת-תּוֹרַת יְהוָה וְזָקְיוֹ לֹא שָׁמְרוּ וַיִּתְּעוּם כֹּזְבֵיהֶם אֲשֶׁר-הִלְכוּ אֲבוֹתָם אֲזַרְיָהם:

מצודת דוד ויתעום כזביהם. הנביאים המכזבים להם התעום מדרך הישר

מוסר : אשר הלכו וגו'. הם הם הנביאים המכזבים אשר הלכו אבותיהם
אחריהם וכאומר הלא אבותיכם הלכו אחריהם ונכשלו והם לא לקחו
(מצודת : מוצדק דוד)

מצודת ציון ויתעו. מלשון תועה : (מצודת ציון)

וְשִׁלְזַזְתִּי אֶשׁ בְּיְהוּדָה וְאָכַלְתָּ אֲרָמְנוֹת יְרוּשָׁלָּם: (פ) וְכֹה
אָמַר יְהוָה עַל-שְׁלֵשָׁה פְּשָׁעַי יִשְׂרָאֵל וְעַל-אֲרַבְּעָה לֹא
אֲשִׁיבֶנּוּ עַל-מִכְרָם בַּכֶּסֶף צְדִיק וְאֲבִיוֹן בְּעֵבֹר זַעֲקֵיהֶם:

רש"י על מכרם בכסף כדיה. הדיונין היו מוכרי' את מי שהיה זכאי בדין
בכסף שוחד שהיו מקבלים מיד בעל דינו: ואביון בעבור נעלים. תרגם
יונתן בשני מקומות (לקמן ח ו) כדיל דיחסנון ואומר אני שכך פירושו מטין
משפט האביון כדי שיטרכך למכור שדהו שהיה לו בין שדות הדיונין וזה
עוקף עליו ונוטלה בדמים קלים כדי לגדור ולנעול כל שדותיו יחד ולא
יפסיק ביניהם: (רש"י)

מצודת דוד על מכרם וגו'. ר"ל מטין דין הצדיק ומוכרים אותו במחיר
שוחד הכסף : ואביון. מטין דין האביון בעבור מחיר שוחד מנעלים
לרגליהם ר"ל אף במעט שוחד מטין את הדין : (מצודת דוד)

מצודת ציון נעלים. מנעלי הרגל : (מצודת ציון)

הַשְּׂאֲפִים עַל-עַפְר-אֶרֶץ בְּרֹאשׁ הַלְּיָם וְדֶרֶךְ עֲנֹוִים יָטוּ
וְאִישׁ וְאִבּוֹ יִלְכוּ אֶל-הַנְּעֵרָה לְבַמְעַן זִכְלֹל אֶת-שֵׁם קְדֹשִׁי:

רש"י השואפים על עפר ארץ. על עפר ארץ שהם הולכים עליהם כל
שאפם וכל מחשבתם בראש לים הוא איך יגזלו אותם ויטלו את שלהם,
שאיפה גולוסי'ר בלע"ז: ודרך ענוים יטו וגו'. החלשים נוטים מדרכם
והולכין דרך עקלתון מפני יראתם כמה דאת אמר (איוב כד) יטו אביונים
מדרך: אל הנערה. המאורסה: (רש"י)

מצודת דוד השואפים. אשר מביטים אל עפר הארץ להיות מושבם בראש
הדלים כי השופטים ההם משימים שוטרים תחתיהם לכוף הדלים לקיים

דבר המשפט ואם ימאנו יקחום בשער ראשם ויפילום בארץ וירמסום ברגליהם והנה עפר הארץ בראש הדלים : **ודרך ענוים יטו**. מטים דרך ענוים להסב מדרך הפשוטה להטות דרך עקלתון כי יפחדו מהם ויסתתרו לבל יראום : **ואיש ואביו**. שניהם יחד ולא יבושו זה מזה : **אל הנערה**. ר"ל אל נערה המאורסה לזנות עמה : **למען חלל**. כאלו יתכוונו לחלל שם קדשי כי אם היה בעבור הנאה לבד מה להם ללכת אל ארוסה ושניהם יחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון השואפים. ענין הבטה אל הדבר והתוחלת לה וכן כעבד ישאף צל (איוב ז) : (מצודת ציון)

יח ועל-בגדים זבילים יטו אצל כל-מזבז ויין ענושים ישתו בית אלהיהם:

רס"י ועל בגדים חבולים יטו. תרגם יונתן על מטות שויין למשכון מסתחרין זוקפין מלוה על העניים וממשכנים אותם ועושים בגדיהם מלעות ומסובין עליהם בהטייה צעת סעודתם: בית אלהיהם. צבית עכו"ם שהיתה להם אלל מזבח: יטו. לשון מסיבה שכל מסיבת סעוד' בהטייה היא שהוא נסמך על שמאלו: ויין ענושים. שעונקים אותם ממון וקוטים **בו** יין: (רס"י)

מצודת דוד ועל בגדים חבולים יטו. ממשכנין בגדי המסרבים במשפטם ומטים עצמן לסמוך עליהם בעת הסעודה מה שהם סועדים אצל כל מזבח העשוי לפסילים : **ויין ענושים ישתו**. מענשים את המסרב לתת כסף ובו יקנו יין ושותין בבית העכו"ם : (מצודת דוד)

מצודת ציון חבולים. ענין משכון כמו לא יחבול רחים (דברים כד) : **יטו**. מלי הטייה ר"ל ישענו : **ענושים**. מלי עונש ממון : (מצודת ציון)

יט ואנכי השמדתני את-האמרי מפניהם אשר כגבה ארזים גבהו וזסן הוא כאלונים ואשמיד פריו במעל ושרשיו מתזות:

רס"י כאלונים. קייסנ"ש זלע"ז: ואשמיד פרו ממעל. שרים העליונים: ושרשיו מתחת. שרים התחתונים ד"ל הכרעה היתה מסמא עיניהם מלמעלה ומסרסון מלמטון: (רס"י)

מצודת דוד ואנכי השמדתי. ר"ל הלא אף את העכו"ם אשר לא ידעוני אני מענשם בעונם כי הלא השמדתי מפניהם את האמורי שהיה גבהו כארז וחזק כאילן אלון : ואשמיד וגו'. ר"ל השמדתי בתכלית ולפי שהמשילו לאילן אמר לשון הנופל בהשחתת עץ פרי שמשירים הפירות ועוקרים השרשים (מצודת דוד) :

מצודת ציון השמדתי. ענין כליון ואבדון : וחסון. ענין חוזק כמו והיה החסון לנעורת (ישעיה א) : כאלונים. שם אילן החזק ביותר : (מצודת ציון)

יג ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים ואולף אתכם במדבר ארבעים שנה לרשת את-ארץ האמורי:

מצודת דוד ואנכי העליתי. ר"ל ואתם הלא ידעתם אותי כי אנכי העליתי אתכם וגו' וספקתי צרכיכם במדבר ארבעים שנה לבוא לרשת את ארץ האמורי (מצודת דוד) :

יד ואקים מבניכם לנביאים ומבוזריכם לנזירים האף אין-זאת בני ישראל נאם-יהוה:

רס"י לנזירים. תרגם יונתן למלפין שהיו פרושין מדרכי עם הארץ ועוסקים בתורה אין נזירה בכל מקום אלא ל' פרישה: האף אין זאת. בתמיה כלומר כלום אתם יכולים להכחיש את זאת: (רס"י)

מצודת דוד ואקים וגו'. בכל ימי הדורות הקמתי מבניכם לנביאים והשריתי שכינתי עליהם : ומבוזריכם לנזירים. נתתי בלבם רוח טהרה להיות נזירים : האף אין זאת. ר"ל וכי גם זאת תכחשו לומר שלא היה זאת וכאומר הלא הוא דבר מפורסם וא"א לכחש בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון לנזירים. הוא ענין פרישה כי פורש עצמו מן היין והטומאה : (מצודת ציון)

יב ותשקו את-הנזירים יין ועל-הנביאים צויתם לאמור לא תנבאו:

רפ"י ותשקו את הנזירים יין. שלא יורו אתכם שהשיכור אסור להורות, ותשקו את הנזירים יין, תרגם יונתן ורטעיתון ית מלפיכון בחמר: לא תנבאו. לעמוס כוה כן אמליה כהן בית אל חוזה ברה לך אל ארץ יהודה (לקמן) (ז): (רפ"י)

מצודת דוד ותשקו. ר"ל פתיתם את הנזירים לשתות יין ומחיתם ביד הנביאים שלא ינבאו : (מצודת דוד)

[יג] הִנֵּה אֲנֹכִי מַעֲיֵק תְּנוֹזְתֵיכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲיֵק הָעֵגְלָה הַמְּלֵאָה לָהּ עֹמִיר:

רפ"י מעיק. תרגום של מליק: תחתיכם. את חנייתכם: תעיק העגלה. מכובד משא שעליה: (רפ"י)

מצודת דוד הנה אנכי. מוסב למעלה שאמר אם שלמתי גמול להעכו"ם אשר לא ידעוני כ"ש אתם שהרביתי להטיב עמכם ועכ"ז פשעתם בי כ"ש שאשלם לכם גמול ולכן הנה אני מביא עליכם צוקה במקומכם ולא תוכלו לברוח כי בכל מקום שתהיו תשיג לכם הצוקה : כאשר תעיק העגלה. אמר דרך משל כי העגלה אינה בעלת חיים שתעיק לה ור"ל כמו העגלה המלאה עמיר שהמשא קשה ונפוחה רב וכאילו תעיק אל העגלה בכל מקום מהלכתה כן יעיק להם במקומם בכל מקום שיהיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעיק. ענין צוקה וצרה כמו מפני עקת רשע (תהלים נה) : תחתיכם. במקומכם : עמיר. אלומות התבואה כמו ושכחת עומר (דברים כד) : (מצודת ציון)

[יד] וְאָבֵד מְנוֹס בְּמִקְלֵ וּזְזֹק לֹא-יֵאֱמִין כּוֹזֵוּ וְגִבּוֹר לֹא-יִמְלִט גִּפְשׁוֹ:

מצודת דוד ואבד מנוס מקל. אף הקל ברגליו לא יציל עצמו במה שינוס מפני האויב הואיל וימצא אויב בכל מקום שיהיה : לא יאמץ. לא יוכל לחזק כחו במלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מנוס. ענין בריחה : יאמץ. ענין חוזק כמו יוסף אומץ (איוב טז) : (מצודת ציון)

[טו] וְתַפְשֵׁה הַקִּשְׁתׁ לֹא יַעֲמֹד וְקָל בְּרַגְלָיו לֹא יִמְלֹט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יִמְלֹט וְנַפְשׁוֹ יִמְלֹט

רפ"י וקל ברגליו לא ימלט. את נפשו: (רפ"י)

מצודת דוד **לא יעמוד.** רצה לומר לא יעמוד על עמדו בקשרי המלחמה כי ירך לבבו וינוס לנפשו : **לא ימלט נפשו.** ע"י מרוצת הסוס : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ותופש.** ענין אחוזה : (מצודת ציון)

[טז] וְאִמְיֵץ לִבּוֹ בַּגְּבוּרִים עָרוֹם יָנוֹס בַּיּוֹם-הַהוּא זָאִם-יִהְיֶה: (פ)

רפ"י ערום ינוס וגו'. ערטילאי בלא כלי זיון: (רפ"י)

מצודת דוד **ואמיץ לבו בגבורים.** ר"ל אף מי שדרכו לאמץ ולחזק לבבו גם בין הגבורים הנה אז ינוס ערום כי יפשוט כליו להיות קל לברוח כי המורד יבוא בלבו : (מצודת דוד)

עמוס פרק-ג

[א] שְׁמַעוּ אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל-הַמְּשֻׁפּוֹזֵה אֲשֶׁר הֵעֵלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְאֵמֹר:

מצודת דוד **על כל המשפחה.** כפל הדבר במ"ש כי לשון משפחה יאמר על כל העם וכן ואם משפחת מצרים (זכריה יד) : (מצודת דוד)

[ב] רַק אֶתְכֶם יִדְעֵתִי מִכָּל מִשְׁפּוֹזוֹת הָאָדָמָה עַל-כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל-עֹזֹתֵיכֶם:

רס"י רק אתכם ידעתי. אהבתי ואתם פשעתם בי על כן וגו', ורבותינו
לדקוהו לכל אחר במסכת עכו"ם: (רס"י)

מצודת דוד רק אתכם ידעתי. לבד אתכם אהבתי מכל העכו"ם ואתם
פשעתם בי לכן אזכור עליכם את כל עונותיכם לשלם גמול על כולם :
(מצודת דוד)

מצודת ציון ידעתי. ענין אהבה וכן מה אדם ותדעהו (תהלים קמד) :
אפקוד. ענין זכרון : (מצודת ציון)

[ג] הַיְלֻכּוֹ שְׁנַיִם יְיָזְהוּ בְּלִי אִם-נֹעֲדוּ:

רס"י הילכו שנים יחדיו. שאתם אומרים לנביאים לא תנבאו כלום
הנביאים מתנבאים מלצם אלא א"כ נלטו כלום דברים נעשי' אלא ע"פ
דרכם: בלתי אם נועדו. אלא א"כ קבעו מועד ללכת יחדיו למקום פלוני:
(רס"י)

מצודת דוד הילכו. וכי ילכו שני אנשים יחד בדרך אחד אם לא שקבעו
והזמינו מתחילה זמן קבוע ללכת יחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון נועדו. ענין קביעות זמן והזמנה וכן נועדו עברו יחדיו (שם מח)
: (מצודת ציון)

[ד] הַיִּשְׁאֵג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטָרַף אֵיזֶן לֹו הַיִּתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעַנְתּוֹ
בְּלִי אִם-לְכָד:

רס"י הישאג אריה ביער וטרף איז לז. כשאריה אוחז טרף דרכו לשאוג
ואינו שאוג אלא א"כ לכד וכן הוא אומר (ישעיה ה) ישאג ככפירים וינהום
ויאחז טרף וכן (שם לא) כאשר יהגה הכפיר והאריה על טרפו: הישאג
אריה. הוא נבוכדנאצר, ד"א הנביאים מדמין את רוח הקודש הבא עליהם
לשאגת אריה כמו שאמרו למטה אריה שאג מי לא יירא וכאן זה פירוש
הדוגמא היבא רוח הקודש צפי הנביאים לדבר דבר מאת הקב"ה לרעה
אלא אם כן הפורענות נגזר מלפניו זהו הטרף, היתן הקב"ה קולו לדבר
קשה בלתי אם לכל אתכם במוקש עון: (רס"י)

מצודת דוד **הישאג.** וכי ישאג אריה ביער ולא ימצא טרף כי בשמוע החיות קול שאגתו יעמדו במקומם מפחדו ויבוא בהם לטרוף טרף כרצונו : **היתן.** וכי הכפיר ישמיע קול שמחה ממעונתו אם לא שלכד מה כי אז יגיל וישמח ולא כשעדיין לא לכד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כפיר.** ארי בחור : **ממעונתו.** ענין מדור כמו ה' מעון אתה היית לנו (שם) (צ) : (מצודת ציון)

ה **הַתְּפוֹל צְפוּר עַל-פּוּז הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ הַיַּעֲלָה-פּוּז בֶּן-הָאָדָמָה וְלִכְוֹד לֹא יִלְכּוּד:**

רש"י התפול צפור על פח הארץ ומוקש אין לה. צפה שנפלה עליו ומוקש אין לה: היעלה פח מן האדמה. ממקום שהוטל שם אלא א"כ נאחז בו העוף כשהוא רוכה לצרוח עוקר את הפח ומעלהו ממקומו מעט ואותה שעה כבר נלכד: התפול צפור על פח. ואין הפח מכשילה כלומר וכי אפשר שאתם עוזרים עזירות ולא יהיה לכם למוקש: היעלה פח וגו'. כך היעלה עונותיכם למעלה ולא ילכדו אתכם: (רש"י)

מצודת דוד **התפול.** וכי תשכון צפור על הפח הפרושה בארץ ולא מצאה מוקש להלכד בה וכי לחנם מזורה הרשת : **היעלה פח.** דרך הצפור כשהוא נלכד ורוצה להציל נפשו מנדנד הפח ומעלהו קצת מן האדמה ואמר וכי הפח יעלה מן האדמה ולא לכד דבר וכי מי מעלה את הפח : (מצודת דוד)

מצודת ציון **התפול.** התשכון וכן על פני כל אחיו נפל (בראשית כה) : **פח.** הוא הרשת : (מצודת ציון)

ו **אִם-יִתְקַע שׁוֹפֵר בְּעִיר וְעַם לֹא יִזְכְּרוּ אִם-תִּהְיֶה רְעָה בְּעִיר וַיְהִי לֹא עֲשֵׂה:**

רש"י אם יתקע שופר. שהגופה רוא' גייסות באים בעיר ותוקע בשופר להזהיר את העם אין אלו אלא דברי משל ודמיון: אם יתקע שופר בעיר. כך היה לכם להיות חרדים אל דברי הנביאים שהם נופים לכם למלט אתכם מן הרעה שלא תבא וכשתבא לכם הרעה הלא תדעו כי הקב"ה

עושה לכם על שלא נזהרתם זנבואיו: (כ"ז)

מצודת דוד **אם יתקע**. בעת המלחמה מעמידים הצופה לראות אם בא האויב וכאשר יבוא יתקע בשופר להזהיר את העם ואמר האם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו הלא בודאי למאד יחרדו : **אם תהיה רעה בעיר וה' לא עשה**. ר"ל כמו שכל אלו הדבריי הנזכרים א"א שיהיו בזולת הדבר הראוי לכל אחד ואחד כן א"א שתהיה רעה בעיר במקרה וה' לא עשהו בגמול המעשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אם יתקע**. האם יתקע ותחסר ה"א התימה וכן אם תהיה : (מצודת ציון)

יז **כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יְהוִה דְּבַר כִּי אִם - גְּלָהּ סוּדוֹ אֶל-עַבְדָּיו הַנְּבִיאִים:**

כ"ז **כי לא יעשה אדני אלהים דבר**. אלא א"כ גלה סודו אוחו סוד אל עבדיו הנביאים: (כ"ז)

מצודת דוד **כי לא יעשה**. מביא ראיה שהכל בא בהשגחה כי אין ה' עושה דבר כ"א יגלה סודו בתחילה אל הנביאים : (מצודת דוד)

יח **אֲרִיִּה שָׂאגָה מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יְהוִה דְּבַר מִי לֹא יִנְבֵּא:**

כ"ז **אריה שאג מי לא יירא**. כך הקב"ה דבר אל הנביאי להנבא מי לא ינבא: (כ"ז)

מצודת דוד **אריה שאג**. ר"ל והלא הנביאים בודאי מתנבאים הדבר אל העם ואינם כובשים הנבואה כי כמו שאם ישאג האריה לא ימצא מי שלא יירא מקול שאגתו כן אם ה' מדבר מה אל הנביאים לא ימצא מי שלא ינבא א"כ כל דבר הבא נשמע מפי הנביא עד לא בא א"כ אין זה מקרה כ"א בהשגחה ומוסב לתחילת הענין שאמר על כן אפקוד עליכם וגו' לשלם גמול כי הואיל והכל בהשגחה יש גמול על המעשה : (מצודת דוד)

יט **הַשְּׂבוּיֹתָו עַל-אַרְבְּנוֹת בְּאֶשְׁדּוֹד וְעַל-אַרְבְּנוֹת בְּאַרְץ**

בְּתוֹכָהּ וְאָמְרוּ הָאֶסְפוּ עָלַי-הָרִי שְׂמֵרוֹן וְרֵאוּ מִהוֹמֹת רַבּוֹת
וְעִשׂוּקִים בְּקִרְבָּהּ:

רס"י הקמיעו. אתם בני פלשתים ובני מצרים והכריזו זאת ואמרו
בארמנותיכם שיאספו על הרי שומרון לראות מעל ההרים בתוך העיר את
לרכם הרעה: (רס"י)

מצודת דוד השמיעו. אתם בני אשדוד השמיעו כרוז בארמנותיכם :
האספו. ללכת למלחמה בעזרת אשור : וראו. ר"ל אל תיראו מהם כי
תראו בתוכה מהומות רבות המיית מלחמה איש באחיו ועושק רב תראו
בקרבה וחלוק לבם ובקל יהיו נמסרים ביד האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון ועשוקים. נעשקים מיד העושקים : (מצודת ציון)

יג וְלֹא-יִדְעוּ עֲשׂוֹת-נְכוֹזָה נְאֻם-יְהוָה הָאוֹצְרִים זָמַס וְשָׂד
בְּאֶרְמֹנֹתֵיהֶם: (פ)

רס"י נכוחה. ישרה: חמס ושוד. ממון של גזל: (רס"י)

מצודת דוד ולא ידעו. ר"ל גם תראו אשר אינם יודעים לעשות נכוחה וא"כ
בודאי לא יעזרם ה' : האוצרים. תראו אשר חומסים וגוזלים ואוצרים
בארמנותיהם וכאומר אלו גזלו לצורך הספוק למלאות נפשם לא היה
הדבר רע בתכלית אבל הם יגזלו מבלי צורך והכרח : (מצודת דוד)

מצודת ציון נכוחה. דבר ישר וראוי כמו הולך נכוחו (ישעיה נז) : האוצרים.
מל' אוצר ר"ל טומנים : (מצודת ציון)

יא לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה צָר וּסְבִיב הָאָרֶץ וְהוֹרֵד בַּמִּיָּד
עֹרָה וְגִבּוֹר אֶרְמֹנֹתֶיהָ:

רס"י כר וסביב הארץ. הכר מוכן לכא וסביב לארץ הזאת יבא: (רס"י)

מצודת דוד צר וסביב הארץ. ר"ל הצר יבא עליך וסביב הארץ יחנה לבל
תוכל להמלט : והוריד. ישפיל ממך חזקך וארמנותיך יהיו נבזים מן הצר
הבא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צר. אויב : עוזד. חזקד : ונבוזו. מלשון בזה ושלל :** (מצודת ציון)

**[יב] כה אמר יהוה כאשר יציל הרעה מפי הארי שתי כרעים
או בדל-און כן ינצלו בני ישראל הישבים בשמרון בפאת
מטה ובדמשק ערש:**

רש"י כאשר יציל הרעה. דבר מועט: בדל און. חסחוס דאודן: כן ינצלו בני ישראל. מתי מעט: בפאת מטה ובדמשק ערש. ת"י בתקוף שולטן ועל דמשק רחיץ ואומר אני שפתרון התרגום לפי שבימי יהואחז בן יהוא כתיב (מלכים ב יג) כי אבד מלך ארם וירבעם בן בנו הוסיעם במקלת שנאמר (שם יד) ולא דבר ה' למחות את שם ישראל ויוסיעם ביד ירבעם וגו' (שם) הוא הסיב את גבול ישראל וזהו בפאת מטה פנת הבית היא חזקו של בית לכן תרגם בתקוף שולטן של ירבעם ועמוס נתנבא בימי ירבעם ועוד נבא שסופן להסמך על מלכי ארם וכן עשו בימי פקח בן רמליהו שנתחבר עם רצין וזהו ובדמשק ערש עיקר מנוחתם ומצטחם תהי על דמשק, ורבותינו אמרו בסדר עולם ר' נהוראי אומר משום רבי יהושע אלו עשרת השבטי' שנסמכו על חזקיהו מלך יהודה ועל יהודה ופלטו עמהם: בפאת מטה. מלמד שלא נשתייר מהם אלא א' משמונה שבהם ושאר ערש היכן הוא בדמשק לקיים מה שנאמר (לקמן ה') והגלית אתכם מהלחא לדמשק ושמעתי משמו של ר' מנחם זצ"ל שהיה מפרש זו א' משמונה שלא נאמר פאת אלא בפאת מטה במקלטה בא' משתי רוחות של פאה והיא שמינית של מטה שהרי ארבע פאות יש ושתי רוחות לפאה, ד"א מלאתי בדברי ר' מאיר זצ"ל בפאת מטה בעון אחזיה בן אחאב ששלח לדרוש בצעל זבוב אלהי עקרון האחיה מחלי זה (מלכים ב א) ובדמשק ערש בן הדד מלך ארם שלח לדרוש באלהי ישראל (שם ח'): (רש"י)

מצודת דוד כאשר יציל הרעה. דרך הרעה כשהארי טורף שה מן העדר הוא מחזיר להציל מה להביא לראיה לבעליו שהארי טרפו ושהוא לא גנבו ולאח"כ משליכו כי לא הצילו כ"א להיות לעד ולא למאכל : **כן ינצלו.** ר"ל כמו שאין תועלת בעצם הדבר שמציל הרעה מן הארי כן לא יהיה תועלת באותן הנשארים בשמרון כי רק ישארו החולים השוכבים בפאת המטה ובערש המטונף ממשקה החולה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בדל אֶזַן**. ת"י חסחוס והוא הקשה שבאזן ואין לו דמיון : **בפאת**. ענין עבר וצד : **ובדמשק ערש**. ערש היא מטה כמו ערשו ערש ברזל (דברים ג) ויקרא מטת החולה דמשק ערש כי כולה משקה מכוחו וניעו מן הזיעה וכן העיר דמשק נקראת בזה השם על כי היא כולה משקה במרבית יאורים ואגמי מים ועם כי היא בשי"ן שמאלית : (מצודת ציון)

[יג] **שְׁמַעוּ וְהָעִירוּ בְּבַיִת יַעֲקֹב נְאֻם-אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת:**

מצודת דוד **שמעו**. אתם הנביאים שמעו דברי והתרו בבית יעקב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והעידו**. ענין התראה כי ע"פ רוב מתרין בעדים לבל יכחש **לאחיז** : (מצודת ציון)

[יד] **כִּי בַיּוֹם פָּקְדֵי פִשְׁעֵי-יִשְׂרָאֵל עָלָיו וּפְקֻדָּתִי עָל-מוֹצְבוֹת בַּיִת-אֵל וְנִגְדֵדְעוּ קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְנִפְלוּ לָאָרֶץ:**

מצודת דוד **כי ביום פקדי**. ר"ל וזהו דברי אשר ביום שאזכור פשעי ישראל עליו לשלם לו הגמול אז אשגיח על המזבחות העומדות בבית אל לכרות קרנותם ויפלו על פני הארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פקדי**. ענין זכרון : **ופקדתי**. עוין השגחה כמו פקדו נא וראו (ש"א יד) : **ונגדעו**. ענין כריתה כמו ואשריהם תגדעון (דברים ז) : **קרנות**. הבליטות היוצאות כעין קרנים : (מצודת ציון)

[טו] **וְהַכִּיתִי בַיִת-הַחֹרֵף עַל-בַּיִת הַקִּיץ וְאֶבְדוּ בְּתֵי הַשָּׁן וְסָפוּ בְּתֵי רַבִּים נְאֻם-יְהוָה:** (ס)

כס"י בית החורף על בית הקיץ. מתוך שהיו מעונגים היו זונים להם העשירי' שתי צתים אחד לחורף ואחד לקיץ: בתי השן. למכבשין בן לפילא: (כס"י)

מצודת דוד **בית החורף**. להתענג היו עושים בית מיוחד לחורף והיה שמור

מן הקרירות ומנשיבת הרוח ובית מיוחד לקיץ במקום שנושב הרוח ואמר
שיכה זה עם זה ר"ל שיחרבו ויאבדו : (מצודת דוד)

מצודת ציון על בית. עם בית : השן. שן הפיל : וספו. ענין כליון כמו ספתה
בהמות (ירמיה יב) : (מצודת ציון)

עמוס פרק-ד

[א] שְׁמַעוּ הַדְּבָר הַזֶּה פְּרוֹת הַבָּשָׂן אֲשֶׁר בְּהַר שִׁמְרוֹן הָעֹשֵׁקוֹת
הַלְלִים הָרַצְצוֹת אֲבִיוֹנִים הָאֹמְרוֹת לְאֶרְצֵיהֶם הִבִּיֵּאתָ וְנִשְׁתַּהֲתָ:

רש"י פרות הבשן. נשי הקרים והסגנים וי"ת עתירי נכסיה: (רש"י)

מצודת דוד פרות הבשן. הם נשי השרים בשמרון ועל כי היו מתענגות
ושמנות מרוב כל המשילם אל הפרות הרועות בבשן במרעה שמן שהן
שמנות ובריאות בשר : העושקות דלים וגו'. וחוזר ומפרש שאינם
עושקות בידיהן רק הן האומרות לבעליהן הביאה יין ונשתה ולפי שאין
להם ממה להביא עושקים הדלים תשושי הכח ואם יעמדו נגדם רוצצים
אותם ברדוי ומלקות אי"כ העושק והרציצה באה ע"י הנשים וכאלו
יעשום הם : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבשן. הוא מקום מרעה שמן כמ"ש ורעה הכרמל והבשן (שם
נ) : העושקות. מלי עושק וגזל : הרוצצות. ענין שבירה כמו קנה רצוץ
(ישעיה מב) : לאדניהם. ר"ל לבעליהן : (מצודת ציון)

[ב] נִשְׁבַּע אֲדֹנָי יְהוִה בְּקִדְשׁוֹ כִּי תִגַּע יָמַימ בְּאֵימ עֲלֵיכֶם וְנִשְׂא
אֶתְכֶם בְּצִנּוֹת וְאֶזְרִיתְכֶן בְּסִירוֹת דוֹגָה:

רש"י ונשא אתכם בצנות. ויטלון יתכון עממיא על תריסהון: ואחריתכן
בסירות דוגה. ובנתיכון בדוגית ליידין היא ספינה קטנה של ליידי דגים
ולפי שקטנה היא קורא לה סיר וקורא לה בלשון משנה דוגית בצ"ב,
ואחריתכן פי' דוגש בן לברט מלינו זרעו של אדם נקראים אחריתו כמו

(דניאל יא) ובעמדו תשבר מלכותו ותחז' לך רוחות השמים ולא לאחריתו כלומר ולא יניח מלכותו לבנו: (כ"ז)

מצודת דוד בקדשו. בקדושתו : ונשא אתכם. האויב ישא ויביא אתכם באניות קטנות עשויות בתמונת צנה והדרך להוליך בהן השפחות לא נשים מכובדות : ואחריתכן. בניכן ובנותיכי יביאו בספינוי העשויות בתמונת קדרה שמביאים בהן הדגים ואינן עשויות להוליך בהן אנשים והאויב לא יחוש עליהם ויביאם בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונשא. מלי משא וסבל : בצנות. צנה הוא המגן כמו צנה וסוחרה (תהלים צא) ור"ל אניות בדמות צנות : ואחריתכן. כן יקראו הבנים והבנות הנשארים אחרי מות האדם וכן ולא לאחריתו (דניאל יא) : בסירות. מלי סיר והוא כעין קדרה כמו סיר הבשר (שמות טז) : דוגה. מלי דגים : (מצודת ציון)

[ג] ופרצים תצאנה אשה נגדה והשלכתנה ההרמונה נאם- יהוה:

כ"י ופרצים תלחנה אשה נגדה. ופרצי החומה תלחנה שם לנוס: אשה נגדה. בפרצה שתמלא נגדה כמו ויעלו כל העם איש נגדו (יהושע ו) שירבו פרצות בחומה ולא יהיו כריכות לזקק פתחים: והשלכתנה ההרמונה. והשלכתן מעליכון הגאווה והשכרה שנטלתם ול' ארמי הוא בגמרא (בבא מציעא פ"ג) הרמנא דמלכא הוא ציווי המלך וי"ת ויגלון יתכון להלאה מן טורי חרמיני והם הרי חשך ל' חרב וחרבה: (כ"י)

מצודת דוד ופרצים תצאנה. כאשר ינוסו למלט נפשם אל הארמון שמחוץ לחומת העיר ולהשגב במעוז הארמון הנה תצאנה מן העיר בדרך פרצי החומה הידועות להן כי לא יוכלו ללכת דרך השערים כי האויב ישמור מול השערים וישבם בצאתן ולכן תצאנה דרך הפרצות : אשה נגדה. כ"א תצא בפרצה שתמצא תחילה לפניה : והשלכתנה ההרמונה. תהיינה רדופות ונשלכות אל הארמון להשגב שמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ופרצים. שבר החומה : והשלכתנה. אמר בלשון הרחבה על מהירת הרדיפה : ההרמונה. אל הארמון הה"א האחרונה באה במקום הלמ"ד או אל בתחלתה והה"א השנייה באה במקום האל"ף : (מצודת ציון)

יד באו בית-אל ופשעו הגלגל הרבו לפשע והביאו לבקר זבויכם לשלשת ימים במעשרתיכם:

רש"י באו בית אל וגו'. כחדם האומר לבן בליעל עשה עשה עד שתתמלא סאתך: והביאו לבקר זבחיכם. זאת אומרים להם כומרי הצעל עכו"ם וותרנית היא ואינה מחמרת עליכם התורה אמרה (שמות כג) לא ילין לבקר אצל לעכו"ם והביאו לבקר תורה אמרה בקדשים קלים זיום זבחכם יאכל ממחרת (ויקרא יט) ועכו"ם לג' ימים מעשר בהמותיכם תורה אמרה שאור לא תקטירו (קס) (צ): (רש"י)

מצודת דוד באו בית אל. הוא דרך גזום כאומר לבן בליעל עשה כחפצך ותראה מה יקרה לך באחרית הימים ודומה לו שמח בחור בילדותיך וגוי ואחריו נאמר ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט (קהלת יא) : ופשעו. להקריב שם אל העגל : הגלגל. מוסב על באו לומר באו לגלגל ושם הרבו לפשוע כי הזביחה שמה אל העכו"ם הוא עון גדול ורב לפני המקום לפי ששם עמד המשכן בתחילה וכן נאמר כל רעתם בגלגל (הושע ט) : והביאו לבוקר. בכל בוקר הקדימו להביא שם זבחיכם : לשלשת ימים. בכל כלות שלשה שנים הביאו שמה מעשרותיכם וכדרך שצותה התורה להביא לירושלים מקום המקדש כמ"ש כי תכלה לעשר וגוי בשנה השלישית וגוי ואמרת לפני ה' וגוי (דברים כו) הנה אתם הביאום לבית אל והגלגל מקום העגל והפסל : (מצודת דוד)

מצודת ציון ימים. ענינו שנים כמו ימים תהיה גאולתו (ויקרא כה) : (מצודת ציון)

ה וקטר מוזבין תודה וקראו נדבות השביעו כי כן אהבתם בני ישראל נאם אדני יהוה:

רש"י וקטר מחמץ תודה. תורה אמרה לא תאחר לשלמו (דברי' כג) ועכו"ם וקראו נדבות השביעו הזכירו כל מי שמתנדב וסכה יתן אל לבו ויזכור וי"ת וקטר מחמץ מן אונס כמו אשכרו חמוץ (ישעיה א) מכף מעול וחומץ (תהלים עא): וקראו נדבות השביעו. בקול זמר ואמרו שקרבן זה מרובה ומקובל בנדבה כן ת"י: (רש"י)

מצודת דוד וקטר מחמץ תודה. הקטירו לחמי תודה מן לחם החמץ שבהן

כי כן היה דרכם אבל התורה לא צותה להקטיר מלחמי התודה ומכ"ש לחם החמץ שאין החמץ נקטר כלל בכ"מ כמ"ש כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו וכו' (ויקרא ב) : **וקראו נדבות השמיעו**. הכריזו להביא שמה נדבות והשמיעו ברבים : **כי כן אהבתם**. בזה יפרש אמריו לומר לא שאני מצוה אתכם לעשות כן באמת אבל אמרי המה כי כן אהבתם ולכן אני אומר עשו כאשר אהבתם ותראו מה יקרה אתכם : (מצודת דוד)

111 וְגַם-אֲנִי נָתַתִּי לָכֶם נְקִיוֹן שֵׁנִים בְּכָל-עֲרִיכְכֶם וְזוֹסֵר לְזֶה בְּכָל מְקוֹבוֹתֵיכֶם וְלֹא-שִׁבְתֶּם עָרֵי נָאם-יְהוָה:

רס"י נקיון שנים. אקהיות שנים, ד"א נקיון שנים זהו חוסר אכילת צפר שהוא נכנס בין השנים כמו שנאמ' הצפר עודנו בין שניהם (מדבר יא): (רס"י)

מצודת דוד וגם אני. אבל גם אני שלמתי מדה במדה לפי שמנעתם ממזבחי בשר קרבנות ומנחות והנה מזבחי נקי אין עולה ואין מנחה כן אנכי החסרתי מכם בכל עריכם הבשר והלחם באופן שיהיה לכם נקיון שנים מהבשר כי דרך הבשר ליכנס בין השנים בעת האכילה וכמ"ש הבשר עודנו בין שניהם (במדבר יב) ובהעדר הבשר השנים נקיים וכן היו חסירי לחם כי האויב בא בארצם שנה בשנה ואכל תבואות השדה ושלל את המקנה : **ולא שבתם עדי**. עם כל זה לא לקחתם מוסר ולא שבתם אלי : (מצודת דוד)

מצודת ציון נקיון. מלי נקי : **עדי**. אלי כמו תגע עדיך (איוב ד) : (מצודת ציון)

112 וְגַם אֲנֹכִי מִנְעֵתִי מִכֶּם אֶת-הַנְּשִׁים בְּעוֹד שְׂלֵשָׁה זִוְדָּשִׁים לְקָצִיר וְהַמְטִירֵתִי עַל-עֵיר אֲזוֹת וְעַל-עֵיר אֲזוֹת לֹא אֲמַטִּיר וְזֹלְקָה אֲזוֹת תִּמְטֵר וְזֹלְקָה אֲשֶׁר-לֹא-תִמְטֵר עָלֶיהָ תִּיבֶשׁ:

רס"י בעוד שלשה חדשים לקציר. עד הקציר כלומר ג' חדשים לפני הקציר: חלקה. בקעת שדה קמפנייא בלע"ז: תמטר. תהא מקום מטר (תעני' כ) אמר מר שתיבן לקללה זו תרקב וזו תיבש: וחלקה אשר לא תמטיר עליה. לא תראה נמטרת את עצמה: (רס"י)

מצודת דוד וגם אנכי מנעתי מכם וגו'. ועוד גם זאת עשיתי אני שמנעתי

מכם את הגשם כשהיה עוד שלשה חדשים לזמן הקציר ואז הצורך רב אל הגשמים : **והמטרתני**. ולמען לא יאמרו שבמקרה קרה לשנה שאיננה גשומה לכן המטרתני על עיר אחת ועל עיר אחת הסמוכה לה לא המטרתני למען דעת שבא בהשגחה : **חלקה**. ואפילו בעיר שירדה המטר לא ירדה בכל המקומות אבל חלקה אחת לבד היתה נמטרת והחלקה שאצלה אשר לא תמטיר העב עליה היתה יבשה ורטיבות החלקה שאצלה לא הועיל לה להצילה מן היבשות לדעת שבא בהשגחה : (מצודת דוד)

מצודת ציון חלקה. כן יקרא השדה כמו ואכלה את החלק (לקמן ז) : (מצודת ציון)

[ח] וְנָעוּ שְׁתֵּי עָרִים שְׁלֹשׁ עָרִים אֶל-עִיר אֶזְוֹת לְשִׁתּוֹת מַיִם וְלֹא יִשְׁבְּעוּ וְלֹא-שִׁבְתֶּם עָדִי נְאֻם-יְהוָה:

מצודת דוד ונעו. אנשים משתים או משלש ערים שלא ירד שם הגשם היו נעים ללכת אל עיר אחת שהגשם ירד בה למצוא שם מים לשתות ולא היו שבעים מן השתיה כי מעט מים מצאו בה ולא היה בו די לרוות הצמאון : **ולא שבתם**. עכ"ז לא לקחתם מוסר ולא שבתם אלי : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונעו. מלי תנועה והנדה : (מצודת ציון)

[ט] הַכִּיתִי אֶתְכֶם בְּשַׁדְפּוֹן וּבִירְקוֹן הַרְבֹּת גְּנוֹתֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם וְתֵאֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם יֹאכַל הַגָּזָם וְלֹא-שִׁבְתֶּם עָדִי נְאֻם-יְהוָה:

רס"י הרבות גנותיכם. שאתם עוסקי' להרבות גנותיכם: **יאכל הגזם**. אכל הגזם: (רס"י)

מצודת דוד הרבות. מרבית פרי גנותיכם וגוי אכל ארבה ולא קבלתם הנאה ממרבית הפירות : (מצודת דוד)

מצודת ציון בשדפון. הוא לקיות הזרע בשבלים ע"י הרוח : **ובירקון**. בעבור מרבית היובש נהפכים השבלים למראה ירוק ונפסדים כמו יככה וגוי ובשדפון ובירקון (דברים כח) : **הרבות**. מלי רבוי : **גנותיכם**. מלי גן : **הגזם**. מין ארבה : (מצודת ציון)

[יז] שְׁלֹזֹתַי בְּכֶם דָּבַר בְּדֶרֶךְ מִצְרַיִם הִרְגֹתִי בַזֶּרֶב בַּזֹּרִיכִים
עִם שְׁבִי סוּסֵיכֶם וְאַעֲלֶה בְּאֵשׁ מִזֹּנֵיכֶם וּבְאַפְכֶם וְלֹא-שַׁבְתֶּם
עָרֵי זָאִם-יְהוָה:

רש"י כדרך מצרים. כדרך ששלחתי עליכם במדבר בלאתכם ממצרים: עם
שבי סוסיכם. שיהרגו גם הסוסים: ואלעלה באש מזוניכם ובאפכם ולא-שבתם
מצריים באפכם העליתי אותם: (רש"י)

מצודת דוד בדרך מצרים. כשהלכו בחוריכם רוכבי סוסים לרדת מצרימה
לשבור בר כי שם יש הרבה תבואה הנה בדרך אלה בתחילת מלכותו
כמ"ש (בס"ע): ותהיו. אתם בני שומרון לבד תשארו כאוד המוצל מן
השרפה: ולא שבתם. ר"ל ידעתי שלא תקחו מוסר ולא תשובו אלי ואמר
בלשון עבר כדרך הנבואה בהרבה מן המקומות כי הנבואה ברורה כאלו
כבר נעשתה (מצודת דוד)

מצודת ציון עם שבי. כמו ושבי וכן עם יפה עינים (ש"א טז): באש. ענין
סרחון: מחניכם. חבורת אנשים קרויים מחנה: ובאפכם. מל' אף וחוטם
: (מצודת ציון)

[יח] הִפְכֹתִי בְּכֶם כַּמֹּהֲפֹכֶת אֱלֹהִים אֶת-סֶדֶם וְאֶת-עַמּוֹרָה
וְהִתְהַלְוִי כְּאֹד מִצֵּל מִשְׁרַפָּה וְלֹא-שַׁבְתֶּם עָרֵי זָאִם-יְהוָה:

רש"י כאוד. טיסו"ן בלע"ז כלומר שחורים והשוכים וקדרים: (רש"י)

מצודת ציון כאוד. הוא העץ שמנדנדים בו האש הנחרך מסביב וכן זנבות
האודים (ישעיה ז): (מצודת ציון)

[יט] לִכֵּן כֹּה אֶעֱשֶׂה-לָךְ יִשְׂרָאֵל עֵקֶב כִּי-זֹאת אֶעֱשֶׂה-לָךְ
הַכּוֹן לְקִרְאת-אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל:

רש"י לכן. יען אשר לא שבתם עדי: כה אעשה לך. ככל הרעות האלה:
עקב. כי אתה שומע מפי נביאי אשר זאת אעשה לך: הכון לקראת. לשון
מקשתך: (רש"י)

מצודת דוד **לכן**. הואיל ולא שבתם עד הנה לכן אעשה לך כה כמו שאמרתי שאהפוך בכס כמהפכת וגו' : **עקב**. בעבור אשר אעשה לך את זאת האמור למעלה וידעת אי"כ מזה לכן הכון עצמך אתה ישראל לקראת אלהיך להלחם בו לעכב על ידו ואמר כמהתל ומלעיג וכאומר אף שידעת הדבר אין בידך להיות נשמר ממנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כה**. ענינו כמו כן : **עקב**. בעבור כמו עקב תשמעון (דברים ז) : **הכין**. מל' הכנה : (מצודת ציון)

[יג] כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבֹרֵא רוּחוֹ וּמַגִּיד לְאָדָם מֵה-שְׁזָזוּ עֵשֶׂה שְׁזָזָר עֵינָהּ וְדַרְךְ עַל-בְּמֹתַי אֶרֶץ יְהוָה אֱלֹהֵי-צְבָאוֹת שְׁבוּן : (פ)

רש"י מה שיחו. כל מעשיו פורטין לפניו בשעת מיתתו: עושה שחר. ללדיקים כאור נוגה: עיפה. הופך נוגהן של רשעים לחשך אפלה כמו (ישעיה ח) והנה לרה וחשכה מעוף לוקה וכן (איוב י) ארץ עיפתה תעופה כבקר תהיה (סם יא) חשך כבקר יהי מאיר: ודורך על צמתי ארץ. משפיל גבוהים וגסי הרוח: (רש"י)

מצודת דוד **כי הנה יוצר הרים**. כי הנה ה' הוא היוצר את ההרים והוא הבורא את הרוח והכל שלו ובידו והוא מגיד לאדם מה יהיה דבורו כי יודע הוא תעלומות לב ובידו להפך אור השחר להיות חושך והוא דורך על במתי ארץ ר"ל משפיל הוא את הרמים, כי שמו ה' אלהי צבאות כי הוא מושל בצבאות מעלה ומטה וכאומר אה כל אלה בו מי אי"כ יוכל להיות נשמר מהרעה שהוא מייעד להביא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שחו**. דבורו כמו או שיח לארץ (איוב יב) : **שחר**. אור השחר : **עיפה**. ענין חושך כמו ארץ עיפתה (שם י) : **ודורך**. מל' דריכה ורמיסה : **במתי**. ענין גבהות ורוממות כמו ועל במותי יעמידני (תהלים יח) : (מצודת ציון)

[א] שְׁמַעוּ אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי נֹשֵׂא עֲלֵיכֶם קִינָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד נושא עליכם. מרים קול קינה עליכם אתם בית ישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון נושא. ענין הרמת קול : (מצודת ציון)

[ב] נִפְלָה לֹא-תוֹסִיף קֹוֹם בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל נְטִיעָה עַל-אֲדָמָתָה אֵיךְ מְקִימָה:

רס"י בתולת ישראל. מסיגלו בימי הוסע בן חלה (מלכים ב טז) לא יעמוד עוד מלך מעשרת השבטים: נטשה על אדמתה. כל דבר המושלך ומוטל ונופץ על הקדה קורה נטישה: (רס"י)

מצודת דוד נפלה. ר"ל הנה עתה עדת ישראל נפלה בשפל המצב ולא תוסיף עוד לקום להחזיר לקדמותה לממשלתה הראשונה עד אשר יגלו מארצם (אבל בגאולה העתידה ישובו גם המה כמו יהודה ובנימין ומלך אחד יהיה לכולם ויחזרו א"כ גם הם לממשלתם הראשונה) : נטשה על אדמתה. עודנה בארצה היא עזובה ואין מי מקימה כי אין הכח ביד מלכיה ושריה להקימה מעפרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון בתולת. קראה בתולה לפי שלא נכבשה עדיין ולא באה ברשות אחר כבתולה שלא באה ברשות בעל וכן בתולת בת ציון (ישעי כג) : נטשה. ענין עזיבה כמו נטשתה עמד (שם ב) : (מצודת ציון)

[ג] כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הָעֵיר הַיּוֹצֵאת אֶלְכֶם תִּשְׂאֵר בַּמָּאָה וְהַיּוֹצֵאת בַּמָּאָה תִּשְׂאֵר עֲשֶׂרָה לְבַיִת יִשְׂרָאֵל:

רס"י היוצאת אלף. המוציאה אלף. חלף חלף : (רס"י)

מצודת דוד העיר היוצאת אלף. שהיו יוצאים ממנה אלף אנשים לצבא לא ישארו בה כ"א מאה : לבית ישראל. מוסב על העיר לומר העיר של בית ישראל היוצאת אלף וגו' : (מצודת דוד)

יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה לְבַיִת יִשְׂרָאֵל דְּרִשְׁוֹנִי וְזִוְיוֹ:

רס"י דרשוני וחיו. עלו לרגל לקלס נדריכם בירוסלים: (רס"י)

מצודת דוד דרשוני. דרשו אותי ותשארו בחיים : (מצודת דוד)

יה וְאֵל-תְּדַרְשׁוּ בַּיִת-אֵל וְהֶעֱלֵלְ לָא תִבְאוּ וּבְאֵר שִׁבְעַ לָא תַעֲבֹרוּ כִּי הֶעֱלֵלְ גָּלָה וְגָלָה וּבַיִת-אֵל יִהְיֶה לְאֹן:

רס"י ואל תדרשו בית אל וגו' ובאר שבע לא תעבורו. לא נאמר כאן אל תבואו ואל תדרשו אלל תעבורו למדנו שלל היתה שם עכו"ס אלל כל זמן שהיה א' מזני עשרת השצטים יולל לדרוס ולל עבר את באר שבע עודנו יכול לפנות לבית המקדש לירוסלי ומשעבר את באר שבע הוא הדרך לעגל בית אל או לעגל שצדן וכן הוא במקום אחר (לקמן ח) חי אללהיך דן וחי וגו' ותדע שגזר הכתוב גזירת פורענות על גלגל ובית אל ולל גזר על באר שבע: הגלגל גלה יגלה. לפי שמו קללתו וכן בית אל יס עיר שסמוכה לה ששמה בית און בספר (סופטים ז): יהיה לאון. יהון ללמל והוא תרגום של הכל וזה דוגמת אם גלעד און אך שול היו (הושע יב): (רס"י)

מצודת דוד בית אל. ר"ל את העגל אשר בבית אל : והגלגל. אל הגלגל לא תבאו אל העכו"ס העומדת שם : ובאר שבע. לבאר שבע לא תעבורו כי גם שם בנו מזבחות לעכו"ס כמ"ש וחי דרך באר שבע (לקמן ח) : כי הגלגל. כי בסבת עבודת הגלגל גלה יגלה ישראל מעל אדמתו והוא לשון הנופל על לשון : ובית אל. בסבת עבודת בית אל יהיה ישראל לעמל ויגיעה וגם זה הוא לשון נופל על הלשון כי בית אל כינה הכתוב לגנאי בשם בית און כמ"ש ואל תעלו בית און (הושע ד) : (מצודת דוד)

מצודת ציון גלה יגלה. מלי גלות : לאון. ענין עמל ויגיעה וכן אם גלעד און (הושע יב) : (מצודת ציון)

יז דְּרִשְׁוּ אֶת-יְהוָה וְזִוְיוֹ פֶן-יִצְלָחוּ כְּאֵשׁ בַּיִת יוֹסֵף וְאֶכְלָה וְאִין-בְּמִכְבָּה לְבַיִת-אֵל:

רס"י בית יוסף. כמו לבית יוסף: פן ילכח כאש. פן תעלה חמתו כאש
לבית יוסף: (רס"י)

מצודת דוד פן יצלח. ר"ל פן חמת ה' יצלח ויתגבר על בית יוסף כאש המצליח ומתגבר והולך ושורף: **בית יוסף**. היא מלכות אפרים שהם מבני יוסף: **ואכלה**. ותשרוף אנשי שומרון העובדים לעגל שבבית אל ולא ימצא מי מכבה השרפה ר"ל לא ימצאו מושיע ומציל: (מצודת דוד)

מצודת ציון יצלח. ענין התגברות: **ואכלה**. ותשרף: (מצודת ציון)

יז הַהֹפְכִים לְלַעֲנָה בְּיַשָּׁפֵט וַיְצַדֵּקָהּ לְאֶרֶץ הַגִּזְיוֹן:

רס"י ההופכים ללענה משפט. ואינם זוכרין הפיכותי שאני הופך לבקר כלמות יש ששרויין עתה בחשך ואני מאיר להם: (רס"י)

מצודת דוד ההופכים. אשר הם מהפכים משפט התורה המתוק כדבש לקחת תמורתו את העגל המרה כלענה: **לארץ הניחו**. משפילים הצדקי עדי ארץ: (מצודת דוד)

מצודת ציון ללענה. שם עשב מר: (מצודת ציון)

יח עֹשֶׂה כִּימָה וּכְסִיל וְהַפֵּךְ לְבִקֵּר צְלָמֹת וַיּוֹם לִלְכָה הַזֹּשֵׁיף הַקּוֹרָא לְבֵי-הַיָּם וַיִּשְׁפֹּכֶם עַל-פְּנֵי הָאָרֶץ יְהִנֶּה שְׂמוֹ:

רס"י ויום לילה החשיך. ויש ששעתו עומדת לו כאור היום ואני מחשיכו ללילה: הקורא למי הים. יונתן תרגם דאמר לכנסא משריין סגיאין כמי ימא ומזדר להון על אפי ארעא רבותינו פירשו על דור אנוש שהציף עליהם את מי אוקינוס: ה' שמו. לו היה לכם לעבוד והוא היה מגביר אתכם על שונאיכם:

מצודת דוד עושה כימה וכסיל. מוסב למקרא שלפני פניו שאמר דרשו את ה' והוא זה העושה כימה וכסיל עם כי המה מתחלפים בפעולותיהם כימה מקרר וכסיל מחמם: **והופך וגו'**. את הצלמות מהפך להיות בוקר ואת היום מחשיך להיות לילה: **הקורא למי הים**. להעלותם בעבים ואחר זמן שופכים ע"פ הארץ: ה' שמו. המורה שהוא אדון הכל: (מצודת דוד)

מצודת ציון כימה וכסיל. שמות מזלות : **צלמות**. צלו של מות והוא חשכת הקבר (מצודת ציון) :

[ט] הַמְבַלֵּיג עֵד עַל-עֵז וְשֵׁד עַל-מִבְצָר יָבֹוא:

רס"י המבליג. המגביר כמו ואבליגה מעט (איוב י) מבליגיתי עלי יגון (ירמיה ח): שוד. אדם שדוד וחלץ דמגבר חלשין על תקיפין ובזוזין על כרכי תקיפין מסליט: (רס"י)

מצודת דוד המבליג. הלא הוא מחזק שוד וחרבן על עם עז : **ושוד**. ר"ל וכן יבוא חרבן על המבצר שאתם בוטחים בו וכאומר הואיל וכן דרשו את ה' וחי (מצודת דוד) :

מצודת ציון המבליג. ענין חוזק כמו ואבליגה מעט (איוב י) : **שוד**. ענין חרבן ואבדון כמו משוד כי יבוא (שם ה) : (מצודת ציון)

[י] שִׁנְאוּ בְשַׁעַר בּוֹכִיזוּ וְדַבְּרַ תַּבְּמִים יִתְעַבּוּ:

רס"י שנאו בשער מוכיח. אתם לא יראתם מפניו ומפני נביאיו וסנאתם את המוכיחים אתכם בשערי צתי דינא: (רס"י)

מצודת דוד שנאו. והם עכ"ז שנאו בשער את הנביא המוכיח ר"ל אף בשער העיר במקום פרסום המה מראים שנאה על המוכיח : **ודובר תמים**. ומי שמדבר דברים תמימים וישרים אותו מתעבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתעבו. מלי תעוב ושקוץ : (מצודת ציון)

[יא] לָכֵן יֵעַן בּוֹשֵׁסְכֶם עַל-הָל וּבִשְׂאֵת-בַּר תִּקְוּזוּ מִמֶּנּוּ בְּתִי גְזִית בְּגִיתֶם וְלֹא-תֵשְׁבוּ בָּם כְּרַמִּי-זֶמֶד זָטְעֶתֶם וְלֹא תִשְׁתְּנוּ אֶת-יַיָּנִים:

רס"י בוססכם. כמו בוססכם על כל שאתם רומסין ורופסים על ראשו כמו בוססו את חלקתי (סם יב): ומשאת בר תקחו. זקיפת מלווה

שהפקעתם עליהם השערים למכור להם תבואה זריזית כדי ליטול נחלתם מהם לפיכך צתי' וכרמים אשר בניתם ונטעתם על אותן הנחלות לא יתקיימו זידכם ומסאת ל' משא שמכזידי' עליהם: כרמי חמד. כרמי חמדה:
(כ"ז)

מצודת דוד יען בושסכם. בעבור שרמיסת רגליכם הוא על הדל ותגזלו ממנו המשא של תבואה שעל שכמו לזה בתי הגזית שבניתם והרי הם שלכם ואעפ"כ לא תשבו בם כי האויב יקחם וכן כרמים חמודי' שנטעתם ושלכם המה ועכ"ז לא תשתו אתם את יינם כ"א האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון בושסכם. כמו בוססכם והוא ענין רמיסה כמו בוססו את חלקתי (ירמיה יב) : ומשאת. מלי' משא : בר. תבואה כמו לשבור בר (בראשית מב) : גזית. אבנים מסותתים ביושר כמו ולא תבנה אתהן גזית (שמות יז) : (מצודת ציון)

[יב] כִּי יִדְעֵתִי רַבִּים פְּשִׁעֵיכֶם וְעֲצוּמִים וְזָטְאֵתִיכֶם צָרִי צְדִיק לְקָזִי כֹפֵר וְאֲבִיוֹנִים בְּשַׁעַר הַטּוֹ:

כ"ז אוררי לדיק. מעיקון ליה לזכאה: צער הטו. צערי צתי דיניכם הטו
מספט אביוני': (כ"ז)

מצודת דוד רבים פשעיכם. אשר פשעיכם רבים וחטאתיכם המה חזקים אתם צוררים את הצדיק ולוקחים כופר לפטור מעונש מיתה את המחויב ובשער מקום המשפט מטים דין האביונים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ועצומים. חזקים : צוררי. מלי' צר ואויב : כופר. פדיון : (מצודת ציון)

[יג] לִכֵּן הַמִּשְׁכִּיל בָּעֵת הַהִיא יָדָם כִּי עֵת רָעָה הִיא:

כ"ז המשכיל. מי שהוא חכם ידום צבא הרעה ולא יהרהר אחר מה"ד שהרי כל אלה עשו: כי עת רעה היא. עת המזומנת לקבל רעתם: (כ"ז)

מצודת דוד לכן. בעבור המשפטים האלה הנה המשכיל ידום בעת בוא הפורעניות ולא יהרהר אחר מדת הדין כי בא העת שיקבלו הרעה כי

נתמלאה : הסאה : (מצודת דוד) (דוד)

מצודת ציון ידום. ענין שתיקה כמו וידום אהרן (ויקרא י) : (מצודת ציון)

[יד] דְרִשׁוּ-טוֹב וְאַל-רָע לְמַעַן תִּזְוֶיּוּ וַיְהִי-כֵן יְהוָה אֱלֹהֵי-
צְבָאוֹת אֲתֶכֶם כַּאֲשֶׁר אָמַרְתֶּם:

רס"י ויהי כן וגו'. אם זאת תעשו אז יהי המקום עמכם כאשר אמרתם
בלבבכם שתתקיים לכם גדולתכם: (רס"י)

מצודת דוד דרשו טוב. לכן דרשו לעשות טוב ואל תדרשו לעשות רע למען
תשיגו את החיים : ויהי כן וגו'. ר"ל כן יהיה ה' עמכם תקוע בלבבכם
כאשר אמרתם ונדרתם בעת שקבלתם אותו לאלוה : (מצודת דוד)

[טו] שִׁנְאוּ-רָע וְאַהֲבוּ טוֹב וְהִצִּילֵנוּ בְשַׁעַר מִשְׁפַּט אֹלֵי יוֹזֵן
יְהוָה אֱלֹהֵי-צְבָאוֹת שְׂאֵרֵי יוֹסֵף: (ס)

רס"י שארית יוסף. כל ישראל נקראין על שמו לפי שכלכל אותם: (רס"י)

מצודת דוד שנאו רע. דבר הרע בעיני ה' שנאו ואהבו את הטוב בעיניו ואת
המשפט העמידו בשער המשפט להיות מתקיים ולעמוד על עמדו : **אולי**
יחנן. אם כן תעשו אולי יחנן ה' את השארית אשר ישארו מיוסף וקרא
את כל ישראל ע"ש יוסף לפי שכלכלם במצרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון והציגו. ענין העמדה כמו כמו תציג אותו לבד (שופ"י ז) : **אולי.**
עניינו שמא : **יחנן.** מל' חנינה וחמלה : (מצודת ציון)

[טז] לָכֵן כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֲדֹנָי בְּכָל-רִזְזוּבוֹת
מִסְפָּד וּבְכָל-זוּזוּצוֹת יֵאמְרוּ הוּא-הוּא וְקָרְאוּ אֶכְרֵ אֵל-אֱבָל
וּמִסְפָּד אֵל-יִוְדָעִי נְהִי:

רס"י הו. הו. ל' לעקה: וקראו איכר אל אצל. יפגעו שירות האיכרים
החורקים בקלות בקול מספד האצלים הצועקים בחולות: ומספד אל יודעי

נהי. ועבד מספדל יערע דעציד אילייא ואינו אלל ל' כפול כמו מספטי
ודינ (תהלים) ט': (כז"י)

מצודת דוד לכן. ר"ל הואיל ולא כן עשיתם לכן כה אמר וגו' : מספד. יהיה
מספד : וקראו איכר. יקראו אל האיכר להתאבל על מלאכתו שהיתה
בחנם : ומספד. ובמספד יקראו אל יודעי נהי שהם יעוררו המספד :
(מצודת דוד)

מצודת ציון חוצות. שווקים : הו הו. כמו הוי הוי והוא ענין צעקת יללה :
אכר. כן יקרא העושה מלאכת השדה וכן הובישו אכרים (יואל א) : נהי.
ענין קינה ויללה : (מצודת ציון)

[יז] ובכל-קרבים מספד כי-אעבר בקרבך אמר יהוה: (ס)

מצודת דוד מספד. יהיה מספד על חסרון היין : כי אעבור בקרבך. להכות
בך : (מצודת דוד)

[יח] הוי המתאנים את-יום יהוה למה-זה לכם יום יהוה הוא-
וזעך ולא-אור:

כז"י הוי המתאנים וגו'. האומרים ימהר יחישה מעסקו (ישעיה ה): למה
זה לכם וגו'. מסל לתרנגול ועטלף שהיו מפנין לאורה כדאיתא בחלק:
(כז"י)

מצודת דוד הוי המתאנים. על בני יהודה יאמר והוא מ"ש האומרים ימהר
יחישה מעשהו וגו' (ישעיה ה) שהיו בני יהודה מלעיגים בדברי הנבואה
ואמרו ימהר להביא יעודי הפורעניות למען נראה אם יוכל עשוהו וכאלו
יתאוו לה ואמר הוי על אלה המתאנים יום הפורעניות הבא מה' : למה
זה וגו'. ר"ל למה אתם מתאווים : יום ה'. הלא הוא יום חושך ולא יום
אור : (מצודת דוד)

מצודת ציון המתאנים. מלי תאוה : (מצודת ציון)

[יט] כאשר יזוס איש מפני הארי ופגעו הרב ובא הבית וסמך
ידו על-הקיר ונשכו הנזעזע:

מצודת דוד כאשר. היום ההוא יהיה כאשר ינוס איש מפני הארי הרודף אחריו ובדרך נוסו פגע בו הדוב וכאשר יבוא אל הבית להטמין עצמו וסמך ידו אל הקיר לחפש אחר מקום נסתר ישכנו הנחש היושב בחור הקיר ר"ל כשתנצלו מצרה האחת תבוא השניה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הקיר. הכותל : ונשכו. מלי נשיכת השנים : (מצודת ציון)

[כ] הַלֹּא-זֹשֶׁךָ יוֹם יְהוָה וְלֹא-אֵוֶר וְאֶפֶל וְלֹא-נֶגְהָה לָּוֹ:

מצודת דוד הלא חושך. ר"ל א"כ היום ההוא יהיה חושך ועל מה תתאוו לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון נוגה. הארה וזריחה : (מצודת ציון)

[כא] שִׁנְאַתִּי מֵאֲסִתִּי זֹזִיכֶם וְלֹא אָרִיזוּ בְּעֲצָרְתֵיכֶם:

רס"י בעלכותיכם. קורבן כנישתכון כשאתם קוראי' עכר': (רס"י)

מצודת דוד שנאתי. ר"ל אל תבטחו בהבאת הקרבנות כי באמת שנאתי מאסתי קרבנות חגיכם ולא אריח בהקטרת העולות שאתם מביאים בעת שאתם נעצרים ומעוכבים לפני בבה"מ ר"ל אינם מקובלים לפני : (מצודת דוד)

מצודת ציון חגיכם. קרבנות חגיכם : אריח. מלי ריח : בעצרותיכם. ענין עכבה במקום כמו נעצר לפני ה' (ש"א כא) : (מצודת ציון)

[כב] כִּי אִם-תֵּעָלוּ-לִי עֲלֹת וּבִמְנוֹזֹתֵיכֶם לֹא אֶרְצֶה וְשִׁלֵּם מְרִיאֵיכֶם לֹא אֲבִיט:

רס"י ושלם מריאיכם. ושלמי פטימיכון בהמות מפוטמות: (רס"י)

מצודת דוד ומנחותיכם. ואף המנחות שאתם מעלים לא ארצה בהם : ושלם מריאיכם. השלמים מה שאתם מביאים מריאים לא אביט אליהם ואינם לרצון : (מצודת דוד)

מצודת ציון ארצה. מלי רצון : **ושלם**. מלי שלמים : **מריאכס**. בהמות פטומות וכן ויזבח שור ומריא (ש"ב ז) : (מצודת ציון)

[כג] הָסֵר מֵעָלַי הַמִּזֶּן שְׁרִיד וְזָמַרְתָּ זְבָלֶיךָ לֹא אֶשְׁמָע׃

רס"י הסר מעלי המזון שריד. שהלויים מקוררים על הדוכן אחרי שאתם חמסנים ומעוותי מספט: (רס"י)

מצודת דוד **המזון שריד**. המיית השיר מה שהלויים משוררים לפני : **וזמרת נבליך**. מה שהם מזמרים לפני בכלי נבל לא אשמע כי אינם ערבים עלי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **המזון**. מלי המייה : **שריד**. מלי שיר : **וזמרת**. מלי זמר : **נבליך**. הוא כלי נגון : (מצודת ציון)

[כד] וַיִּגַּל כַּמִּים מִשְׁפָּט וַיְצַדֶּקֶה כְּנָזֹל אֵיתָן׃

רס"י ויגל כמים משפט. וזאת תעשו וארצה לכם המשפט אשר כבשתם והסתרתם יגולה וישטף ציניכם כמים נובעים: **ולדקה**. תגלה כנחל איתן: (רס"י)

מצודת דוד **ויגל כמים משפט**. ר"ל זאת עשו המשפט אשר כבשתם בעמקי המסתור יגולה כמים הנובעים היוצאים מבטן הארץ ממקום מסתור והצדקה שפסקתם ממנה התמידו בה כנחל חזק השוטף והולך ואינו פוסק : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויגל**. מלי גלוי : **איתן**. חזק כמו נהרות איתן (תהלים עד) : (מצודת ציון)

[כה] הַזְבָּחִים וּמִנְזֹחַת הַגְּשֵׁתָם—לִי בַמִּדְבָּר אֲרֻבְעִים שָׁנָה בַּיִת יִשְׂרָאֵל׃

רס"י הזבחים ומנחה. וכי לזבחים ומנחות ראוני והלא במדבר לא דברתי את אבותיכם להקריב לי זבחים אני אמרתי אדם כי יקריב (ויקרא א') כשיראה להקריב ואומר ויעשו בני ישראל את הפסח כמועדו (מדב' ט)

מגיד שלא עשו ישרא' במדבר אלא אותו פסח לדוד: (כ"ז)

מצודת דוד **הזבחים**. ר"ל וכי הכל תלוי בזבחים וכי הגשתם לפני במדבר זבחים ומנחות בכל ימי משך מ' שנה שהלכתם בו הלא באותן הימים לא עשו אלא פסח אחד וגם עולות לא קרבו כן ארז"ל וכאומר וכי לא הייתי אז מרוצה לכם בזולת הקרבנות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הגשתם**. ענין הקרבה : (מצודת ציון)

[כז] וְנִשְׂאֲתֶם אֶת סִכּוֹת מִלְּכֶכֶם וְאֶת כִּיּוֹן צְלָמֵיכֶם כּוֹכָב אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לָכֶם:

כ"ז ונשאתם את סכות מלככם. חוזר לענין הפורעניות שלמעלה חשך להם יום ה' ולא אור ונשאתם בגולה עמכם את גלולכם וירכיזום האויבים על אורכיכם לשאת עמכם בגולה: סכות. כיון: כוכב. שמות עכו"ם הן: (כ"ז)

מצודת דוד **ונשאתם**. ר"ל הואיל ואין הכל תלוי בקרבנות אי"כ לא יגינו עליכם ותלכו גולה ועל צואריכם תטענו את הפסל של העכו"ם סכות שקבלתם עליכם למלך ולאלוה ואת העכו"ם כיון שעשיתם צלמו לעבוד לפניו ואת העכו"ם כוכב וכו' כי האויב יכריחום להביאם בגולה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ונשאתם**. מל' משא וסבל : **סכות, כיון, כוכב**. הם שמות מיני עכו"ם : (מצודת ציון)

[כח] וְהִגַּלִּיתִי אֶתְכֶם מִהַלְאָה לְדַמְשֶׁק אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי-צַבָּאוֹת שְׁבוּ:

כ"ח והגלתי אתכם מהלאה לדמשק. כלומר לא לשכנותיכם תגלו כאשר עד הנה שנמסרתם ביד מלכי ארם ולא היו שובים אתכם למקום רחוק אלא עד דמשק ומעתה ביד סנחרב אמסור אתכם והוא יגלה אתכם למרחוק: (כ"ח)

מצודת דוד **מהלאה לדמשק**. רחוק מדמשק משם ולהלן : (מצודת דוד)

עמוס

פרק-ו

[א] הוּי הַשְּׂאֲנַנִּים בְּצִיּוֹן וְהַבְּטוּזִים בְּהַר שֹׁמְרוֹן נְקִבֵי רֵאשִׁית
הַגּוֹלִים וּבָאוּ קִלְבָם בֵּית יִשְׂרָאֵל:

רס"י נקובי ראשית הגוים. לכם היו קוראים גוי המסובח שבעכו"ם: וצאו
להם בית ישראל. הם צהרו במספטיהם וצאו לכללם: (רס"י)

מצודת דוד הוּי הַשְּׂאֲנַנִּים. הוּי עַל אֱלוֹ הַיּוֹשְׁבִים שֶׁאֵין בְּצִיּוֹן וְעַל אֱלוֹ
הַיּוֹשְׁבִים בְּטַח בְּהַר שֹׁמְרוֹן : נְקֻבִי. מִתְחַלָּה הָיוּ נְקֻבִים בְּשֵׁם שֶׁהֵם הָעַם
הַמְּשׁוֹבְחִים שֶׁבְכָל הָעֲכוּ"ם בְּמִשְׁפַּט הַנְּהַגַת דְּרָכָם עֵתָה בָּאוּ כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל
לְכַלְלֵם לְאַחוּז בְּמִשְׁפַּטֵי הַנְּהַגַת דְּרָכָם : (מצודת דוד)

מצודת ציון הַשְּׂאֲנַנִּי'. עֲנִין הַשְּׂקֵט וּמְנוּחָה כְּמוֹ שֶׁאֵין מוֹאֵב (יִרְמִיָּה מַח) :
נְקֻבִי. כֵּן יֹאמַר עַל הַפְּרִשַׁת הַשֵּׁם כְּמוֹ נְקֻבוֹת בְּשֵׁמוֹת (בְּמַדִּי א) : רֵאשִׁית.
עֲנִין מֵיטֵב וּמִבְּחַר כְּמוֹ רֵאשִׁי גְבוּרָתָם (יִרְמִיָּה מַט) : (מצודת ציון)

[ב] עָבְרוּ כְּלָנָה וְרָאוּ וּלְכוּ מִשָּׁם זְמַת רַבָּה וְרָדוּ גַת-פְּלִשְׁתִּים
הַטּוֹבִים בֵּין-הַמְּמַלְכוֹת הָאֵלֶּה אִם-רַב גְּבוּלָם מִגְּבוּלְכֶם:

רס"י עברו כלנה וראו. למה מאסתם בתורתֵי לדבֵק בחוקות עכו"ם עברו
וראו בעכו"ם החסודים אם טובים הם מן הממלכות האלה שבשומרון
וסבירוסלים: כלנה. צבל: חמת. אנטוכיא: גת פלשתים. חסובה שבחמשת
סרניהם שהיא קרויה מתג האמה (שמואל ב ח) על שם שרודה את כולם
והיא אם המלכות: אם רב גבולם מגבולכם. ומה מלאתם בי עול: (רס"י)

מצודת דוד עברו כלנה. עברו לכלנה וראו טוב המקום ומשם לכו אל חמת
רבה ורדו אל גת של פלשתים לראות גודל גבולם ושבחם : הַטּוֹבִים. וכי
המה טובים מן הממלכות האלה הם מלכות יהודה ומלכות אפרים וכי

גבולם גדול מגבולכם ומה א"כ מצאתם בי עול למאס משפטי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כלנה**. שם מקום : **חמת רבה**. חמת הגדולה : (מצודת ציון)

ג **הַבְּנֵי־הַיָּמִים לַיּוֹם רַע וְתִגְיִשׁוֹן שְׁבַת זָבִיס :**

רפ"י **המנדים ליום רע**. אתם מנידים עלמיכם ליום רע: ותגישון. עלמיכם לשבת בגלות אשר יחמם אתכם שנאמר זו מחמם אחיך יעקב (עובדי' א) זה מדרשו של רבי שמסון ז"ל, ד"א המנדים ליום רע המזזים על נבואת ימי רע שהנביאים מתנבאים להם: ותגישון שבת חמם. זהו כמו שאמר ישעיה הוי מגיעי בית צבית ותגישון שבת בתוכם זו אלל זו על ידי חמם: (רפ"י)

מצודת דוד **המנדים**. הם המניעים את עצמם במעשיהם ללכת ליום רע ותגישון לשבת במקום חמם ר"ל בגולה בארץ הכשדים אשר תקבלו מהם חמם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **המנדים**. מל' הנדה והנעה : **ותגישון**. ענין הקרוב : **שבת**. מל' ישיבה : **חמם**. עושק וגזל : (מצודת ציון)

ד **הַשֹּׁכְבִים עַל-מְטוֹת שֵׁן וְסִרְזִיּוֹת עַל-עֲרִשׁוֹתָם וְאִכְלִים פְּרִים מִצֵּאן וְעֹלִים מִתְּוֶה מִרְבֵּק :**

רפ"י **וסרוחים על ערשותם**. משתטחין ומאריכין עלמם על ערשותם ורבותינו פי' מחליפין נשותיהם זה לזה ומסריחין ערשותיהן צקצת זרע שאינה שלהם: כרים. כבקים: מרבה. מקום כנוס העגלים ובלע"ז קופל"א: (רפ"י)

מצודת דוד **השוכבים**. הם המתענגים לשכוב על מטות שן : **וסרוחים**. על מטותם פרשו סדינים ארוכים ורחבים עודפים באורך וברוחב על המטה לכבוד ולתפארת : **כרים מצאן**. מן הצאן יבררו את הכרים לאכילתם : **מתוך מרבק**. ממקום שנתפטמו שמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שן**. הוא שן הפיל : **וסרוחים**. ענין עודף ויתרון וכן סרוחי

טבולים (יחזקאל כג) : **ערשותם**. מטתם כמו ערש יצועי (תהלים קלב) : **כרים**. כבשים שמנים וכן שלחו כר (ישעיה טז) : **מרבק**. הוא הדיר שמפטמים שם העגלים וכן ולאשה עגל מרבק (ש"א כח) : (מצודת ציון)

הַפּוֹרְטִים עַל-פִּי הַנָּבֶל כְּדוֹיֵד זֹשְׁבוּ לָהֶם כְּלֵי-שִׁיר:

רס"י הפורטים על פי הנבל. מנחם חזרו עם ופרט כרמך (ויקרא ט) ורואה אני את דבריו שהמקור על פי כלי זמר מחתך את הדבור צפרוטרוט הכל לפי נעימות קול הכלי להגביה ולהנמיך: כדויד חסבו להם וגו'. חסבו כלי שיר שלהם ככלי שיר של דוד שהם לשמים ואלו להתענג: (רס"י)

מצודת דוד הפורטים. הם המזמרים ע"פ הנבל גוונים יחידים ונפרדים שלא תדמה אחת לחברתה : **כדויד**. המה חושבים את עצמם בדבר כלי השיר להיות כדוד מלך ישראל לנגן על כלי שיר כמו שנגן הוא וכאומר הלא אין להם ערך וייחוס עמו הוא שר שיר ה' והמה לא כן : (מצודת דוד)

מצודת ציון הפורטים. ענין היחיד וההבדל ובדרז ל פרט וכלל שהפרט הוא ההבדל מן הכלל והוא מלשון ופרט כרמך (ויקרא ט) : **הנבל**. שם כלי נגון : (מצודת ציון)

הַשִּׁתִּים בְּמִזְרְקֵי יַיִן וְרֵאשִׁית שְׂמֵנִים יִמְשְׁחוּ וְלֹא יִזְזְלוּ עַל-שֵׁבֶר יוֹסֵף:

רס"י השתים במזרקי יין. יש מרבותינו שאומרים במסכת שבת שהיו זורקין כוסותיהן זה לזה וי"מ על שם כלי שהיו לו שתי פיות והוא ארוך וקוטה זה מכאן וזה מכאן הוא נזרק מפיו אל פיו: וראשית שמנים. מובחר שבשמנים והוא אפרסמון: ולא נחלו. לשון חולי: על שבר יוסף. ששמעו מפי הנביאים שעתיד לבא עליהם: (רס"י)

מצודת דוד במזרקי יין. לא שתו בכוסות כ"א במזרקים בני מדה מרובה : **וראשית**. במיטב השמנים ישמחו בשרם להתענג : **ולא נחלו**. אינם חולים בכאב הלב להצטער על השבר המיועד לבוא על יוסף ונקראו כל ישראל ע"ש יוסף לפי שהוא כלכלם במצרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון במזרקי. אגן גדול כמו מזרק אחד כסף (במדבר ז) : **וראשית.** ענין מיטב ומבחר : **ימשחו.** מל' משיחה וסיכה : **נחלו.** מל' חולי : (מצודת ציון)

לְכֵן עֲתָה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גְּלִים וְסָר מִרְזוֹז סְרוּזִים:

רס"י וסר מרזח סרוזים. ויצטלון משתאות המגודלים וגסי הרוח מרזחות לשון משתאות צסיפרי צפרקת וישב ישראל צסיטים מלחתי וחזרו לעשות להם מרזחים והיו קוראים להם ואוכלים: (רס"י)

מצודת דוד **לכן.** הואיל וכן עשו לכן עתה בזמן קרוב יגלו בראש גולים ר"ל במבחר הגולים בבזיון רב (וכי כמו בדברים טובים יאמר לשון ראש ומבחר על הטוב שבכולן כן בדברים רעים יאמר לשון ראש ומבחר על הרע שבכולן) : **וסר מרזח סרוזים.** אז יסיר מהם המשתאות הגדולות העודפות מהשיעור הראוי, או אז יסור אליהם אבלות גדולות ועודפות בשיעור : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בראש.** ענין מובחר : **וסר.** מל' הסרה : **מרזח.** כן יקראו המשתאות ובספרי בפרשת וישב ישראל בשטים יש וחזרו לעשות מרזחים והיו קוראים להם ואוכלים, או הוא ענין אבל וכן אל תבוא בית מרזח (ירמיה טו) וארז"ל בית אבל : **סרוזים.** ענין עודף ויתרון : (מצודת ציון)

וְשִׁבַע אֲדָנֵי יְהוָה בְּנַפְשׁוֹ נָאִם-יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת בְּיַד אֱלֹהֵי יְהוָה אֶת-גִּבּוֹרֵי יְהוָה וְאֶת-יְהוָה יִשְׁפֹּט:

רס"י **בנפשו.** מדעת וכוונה: **מתאב.** כמו מתעב וכן תירגם יונתן מנבל אנא ית צית מקדש' רבותיה ליעקב שהמקדש נקרא גאון עוזם שנאמר הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם (יחזקאל כד): **עיר ומלואה.** ירוקלים ויוסףיה:

מצודת דוד **בנפשו.** ר"ל בעצמו : **מתאב.** באמת אני אוהב את גאון יעקב זה בה"מ כמ"ש את גאון יעקב אשר אהב סלה (תהלים מז) : **וארמנותיו.** אבל ארמנות יעקב מקום שמתענגים שם אותם שנאתי ולכן אמסר ביד האויב העיר והדברים הממלאים את העיר וגם בה"מ בכללם עם כי אהובה לי הואיל ותחרב העיר מה לי בבהמ"ק : (מצודת דוד)

מצודת ציון מתאב. ענין תאוה כמו תאבתי לישועתך (תהלים קי"ט) : **גאון.** כן יקרא בה"מ וכן וצבי עדיו לגאון שמהו (יחזקאל ז') : **והסגרתו.** ענין מסירה כמו להסגיר לאדום (לעיל א) : (מצודת ציון)

טו וְהָיָה אִם-יִוָּתְרוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים בְּבַיִת אֶחָד וּמָתוּ:

רס"י אם יותרו. מן הדצר והחרב: צבית אחד ומתו. שיקרפו האויצים את הבית עליהם כלכדם את העיר: (רס"י)

מצודת דוד אם יותרו. כי יחביאו עצמם שם מפני האויב : **ומתו.** כי האויב ישרוף הבתים וימותו כולם ולא ישאר אחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון יותרו. מלי נותר : (מצודת ציון)

יז וְנִשְׂאוּ דֹדָיו וּמִסְרָפּוֹ לְהוֹצִיא עֲצָמִים מִן-הַבַּיִת וְאָמַר לְאִשֶּׁר בִּירְכְתֵי הַבַּיִת הָעוֹד עִמָּךְ וְאָמַר אָפֶס וְאָמַר הֲס כִּי לֹא לְהִזְכִּיר בְּשֵׁם יְהוָה:

רס"י ונשא דודו ומסרפו. קרובו ואוהבו המליל את עצמותיו מן השריפה כן תרגום יונתן ויטיליניה קריביה מיקידא: ואמר. המוליא מן השריפה לאשר בירכתי הבית לחצירו שהלך לבדוק בתוך הבית: העוד עמד. אדם חי זולתך שנמלט מן החצואים: ואמר אפס. אין חי אלא מתים ואמר זה אליו הם את הפגרים ואמר הם השלך וסלק הכל כי זאת להם על אשר לא ראו להזכיר בשם ה' כן ת"י: (רס"י)

מצודת דוד ונשאו. את כל אחד ישא דודו ומסרפו להוציא העצמים מן הבית לבל ישרפו גם הם עם הבשר : **ואומר.** הנושא הזה יאמר לאשר הוא בסוף הבית המחפש אחר עצמות כמוהו : **העוד עמד.** אם יש עוד מה עמד מן העצמות להוציאם מן השרפה : **ואמר אפס.** ר"ל וזה ישיב כמתרעם כבר נשרפו גם העצמות וכלה הכל : **ואמר הס.** ויחזיר זה ויאמר לו שתוק ואל תהרהר אחר מדת הדין כי אלו הנשרפים לא אבו להזכיר בשם ה' כ"א הזכירו בשם הבעל וראויים הם לזה הגמול : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונשאו. מלי משא וסבל : **דודו.** הוא אחי האב : **ומסרפו.** הוא

אחי האם, או ומסרפו הוא כמו ומשרפו בשייך כי זסשר"ץ מתחלף ור"ל אוהבו המציל עצמותיו מן השריפה : **בירכתי**. בסוף : **אפס**. ענין כליון כמו אפס כסף (בראשית מ"ז) : **הס**. ענין שתיקה כמו ויהס כלב (במדבר י"ג) : (מצודת ציון)

[יא] כִּי-הִנֵּה יְהוָה מְצַוֶּה וְהִכָּה הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים וְהַבַּיִת הַקָּטָן בְּקַעִים:

רס"י רססים. פיהא מרוסס לזקיעות לקות: **זקיעים**. גדולים מרססים לפי חשיבותו תהי מכתו כן תרגום יונתן וימחי מלכו רבא מחא תקיפא ומלכו זעירא מחא חלשא: (רס"י)

מצודת דוד **והכה**. מי שיצוה לו הוא האויב : **הבית הגדול**. על מלכות אפרים יאמר שהיא גדולה ממלכות יהודה כי בהם יש עשרת שבטים : **רססים**. לבקיעות מרובות ותכופות שאין לתקנם כי אם לאחר זמן רב ר"ל שהם לא ישובו לארצם עד הגאולה העתידה : **והבית הקטן**. על מלכות יהודה יאמר שהיא קטנה ממלכות אפרים : **בקיעים**. לבקיעים יחידים שאפשר לתקנם מהר ר"ל שהם ישובו לארצם בזמן בית השני : (מצודת דוד)

מצודת ציון **רססים**. ענין רציצה וכתיתה כי ומעוך וכתות (ויקרא כ"ב) ת"א ודמריס ודרסיס ובדרז"ל ואם היה עב או מרוסס (שבת פ') : (מצודת ציון)

[יב] הִירוֹצוֹן בְּסַלְעַ סוּסִים אִם-יִזְרוּשׁ בְּבִקְרִים כִּי-הִפְכֹתֶם לְרֹאשׁ מִשְׁפָּט וּפְרִי צְדָקָה לְלַעֲנָה:

רס"י הירוואן בסלע סוסים. כלום יעמדו זמרואתם זשנותם סדורו של עולם: אם יחרוש. אדם: **זקרים**. בסלע פאתם סבורים לשנות דרך הטובה ותתקיימו ותלליחו: (רס"י)

מצודת דוד **הירוצון**. וכי אפשר לסוסים לרוץ במקום הסלע כי הלא יהלמו וישברו עקבותם וכן האם אפשר שיחרוש אדם בסלע עם הבקרים הלא בזה יאבד ויפסיד את הבקרים ר"ל וכי אפשר לשנות דבר הראוי הלא המשנה לא ירויח כ"א יפסיד : **כי הפכתם**. כאומר הלא כן מעשיכם לשנות דבר הראוי כי משפט התורה הפכתם לראש המר ר"ל לקחתם

תמורתו חוק העכו"ם : **ופרי צדקה**. ר"ל מצות התורה הפכתם לקחת תמורת' את הלענה הוא עבודת הפסל וכפל הדבר במ"ש וכאומר הואיל ושניתם דבר הראוי לכן יגיע לכם ההפסד : (מצודת דוד)

מצודת ציון הירוצון. מל' ריצה ורדיפה : **לראש**. ללענה. מיני עשבים מרים כמו פורה ראש ולענה (דברים כ"ט) : (מצודת ציון)

[יג] השְׁמוֹזִים לְלֹא דְבַר הָאֹמְרִים הֶלְוָא בְּזוֹזִיקָנוּ לְקוֹזְנוּ לָנוּ קְרָגִים:

רפ"י ללא דבר. על גדולתם ועושרם שאינו כלום שלא יתקיים: **קרנים**. חוזק וגבורה לנגח בקרנים עניים ואזיונים: (רפ"י)

מצודת דוד השמחים. הם שמחים על לא דבר ר"ל שמחים על הצלחתם שלא תתקיים לזמן מרובה : **האומרים**. הם אומרים בחוזק ידינו לקחנו לנו אומץ וחוזק וכאומר אבל לא כן הוא כי הכל בהשגחה : (מצודת דוד)

מצודת ציון קרנים. ענין חוזק והוא שאול מקרני בעל חי שמתחזקין בהם : (מצודת ציון)

[יד] כִּי הִנְנִי בְּמַקְוֵי עֲלֵיכֶם בַּיַּת יִשְׂרָאֵל נְאֻם-יְהוָה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת גּוֹי וְקוֹזְנוֹ אֶתְכֶם מִלְּבוֹא זְוַמַּת עַד-נְזוֹל הָעֶרְבָה: (פ)

רפ"י מלצבא חמת. שהוא במקצוע כפונית מערבית של ארץ ישראל: **עד נחל הערבה**. נחל מלכיים שהוא במקצוע דרומית מערבית: (רפ"י)

מצודת דוד כי הגני. כי עתה שחטאתם לי הנני מעמיד עליכם אתם בית ישראל : **גוי**. מוסב על הנני מקים עליכם : **ולחצו אתכם**. העכו"ם ההם : **מלבוא חמת**. מן הדרך שבאים בו אל חמת שהוא בפאת הצפוני של א"י : **עד נחל הערבה**. שהוא בפאת הדרומי של א"י מן הקצה אל הקצה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולחצו. ענין דחק : (מצודת ציון)

[א] כֹּה הִרְאֵנִי אֲדֹנָי יְהוִה וְהִנֵּה יוֹצֵר גֹּבִי בְּתוֹזְלוֹת עֲלֹת הַלֶּקֶשׁ
וְהִנֵּה-לֶקֶשׁ אֲזָר אֲנִי הַמִּקְרָה:

רס"י כה הראני. פורענות שהיה רוצה להביא גובאי: בתחלת עלות הלקש. ל' מלקוש שהתבואה עולה בקנה שלה: והנה לקש. היה לומח אחרי גיזי המלך אחר שגזזו תבואת המלך עד שלא עלתה בקנה היו גוזזין אותה שחת להאכיל לבהמות וכן ת"י דליתגזיזת שיחתא דמלכא ול' משנה היא קורא לשחת ומאכיל לבהמה: (רס"י)

מצודת דוד כה הראני. במראה הנבואה : יוצר גובי. שבורא ארבה בתחלת צמיחת העשב המאוחר : והנה לקש. נדמה לי כאלו אחר שנגזז ונקצר העשב למאכל בהמות המלך הצמיחה וגדלה הלקש הוא עשב המאוחר : (מצודת דוד)

מצודת ציון יוצר. בורא : גובי. ארבה כי ויעל הארבה (שמות ט') ת"א גובא, וכן כגוב גובי (נחום ג') : הלקש. כן יקרא העשב המאוחר כמו שנקרא מטר המאוחר בשם מלקוש : גזי. מל' גזיזה וקצירה : (מצודת ציון)

[ב] וְהִנֵּה אִם-כֹּלֶה לֶאֱכֹל אֶת-עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוִה סִלּוֹ-נָא בְּנֵי יִקּוּם יַעֲקֹב כִּי קָטָן הָיָא:

רס"י והיה אם כלה. כאשר כלה לאכול: את עשב הארץ. צאותה שדה: ואמר אדני ה' סלח נא. ואל תשחת הארץ: מי יקום יעקב. מאן יקום ויצעי על חטאיהון: כי קטן. ארי מטלטלין: (רס"י)

מצודת דוד והיה אם כלה לאכול. כי ראה במראה הנבואה כאלו הארבה אכל כל העשב וכאשר כלה לאכול את הכל הבין אז שהמקום מייעד להביא הארבה לכלות הכל : ואמר. אמרתי בתפלה לה' סלח נא עון ישראל ולא תענשם בהבאת הארבה כי מי יקום את יעקב לעמוד על עמדו לכלכלו ברעב כי הוא קטן ואין בו כח ויכולת לכלכל את עצמו למצוא די ספוקו וכל העכו"ם שונאים אותו ולא יאבו לכלכלו וימות א"כ ברעב : (מצודת דוד)

ג] וְזָנַם יְהוָה עַל-זֹאת לֹא תִהְיֶה אָמַר יְהוָה:

רפ"י נחם ה' על זאת. נתלצה בתפלתו ונעתר לי: (רפ"י)

מצודת דוד **נחם ה'.** והנה נתחרט ה' על הגזירה הזאת ואמר שלא תהיה עוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נחם.** ענין הפוך מחשבה : (מצודת ציון)

ד] כֹּה הִרְאֵנִי אֲדֹנָי יְהוִה וְהִנֵּה קָרָא לְרֵב בְּאֵשׁ אֲדֹנָי יְהוִה וְתֹאכַל אֶת-תְּהוֹם רַבָּה וְאָכְלָה אֶת-הַזֹּזְקָה:

רפ"י הראני. עוד פורענות להביא עליכם: והנה קורא. את פמליא שלו: לריב. אתכם בפורענות דליקת אש: החלק. חלקת השדה: (רפ"י)

מצודת דוד **קורא לריב באש וגו'.** ה' היה קורא למלאכי מרום שהם יריבו עם ישראל בהבאת אש ר"ל להביא עליהם חום רב שורף כאש : **ותאכל.** נדמה לי כאלו שרפה והובישה את מי התהום וכאלו שרפה את צמח קבוצת השדות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תהום.** עומק המים : **רבה.** גדולה בעומק : **החלק.** כן יקרא השדה וכן חלקה אחת תמטר (לעיל ד') : (מצודת ציון)

ה] וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוִה וְזָדַל-נָא מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטָן הוּא:

מצודת דוד **חדל נא.** מנע נא את הגזירה ההיא כי מי יקום את יעקב לעמוד על עמדו לכלכלו ברעב כי הוא קטן ואין בו יכולת לכלכל עצמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חדל.** ענין מניעה : (מצודת ציון)

ו] וְזָנַם יְהוָה עַל-זֹאת גַּם-הִיא לֹא תִהְיֶה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה: (פ)

מצודת דוד **גם היא.** גם הגזרה ההיא לא תהיה : (מצודת דוד)

12 כִּהֵן הִרְאֵנִי וְהִנֵּה אֲדֵנִי נֹצֵב עַל-זוֹמַת אֲנֶךָ וּבִידוֹ אֲנֶךָ:

רס"י על חומת אנך. על סורא דדינא וכן פתר דונס, אנך ל' ערבי חוט קו המשקולת העופרת אשר זה יציט זונה החומה ליישר הדימוס אף כאן הוא לשון קו משקולת מספט: (רס"י)

מצודת דוד חומת אנך. על החומה שבנין אותה בקו המשקולת : **ובידו.**
(מצודת דוד) : קו המשקולת :

מצודת ציון אנך. כן יקרא קו הבנין ובו משקולת הבדיל וע"י מיישר הבנאי בנין החומה ואנך הוא בדיל בל' ערבי : (מצודת ציון)

13 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי בְּמֶה-אַתָּה רֹאֶה עֲמוּס וַאֲמַר אֲנֶךָ וַיֹּאמֶר אֲדֵנִי הִנֵּנִי עִם אֲנֶךָ בְּקֶרֶב עַמִּי יִשְׂרָאֵל לֹא-אוֹסִיף עוֹד עֲבוֹר לִי:

רס"י הנני עם אנך. הנני שופט אותם זקו סורת הדין: עבור לו. להמתין להם על פסעיהם: (רס"י)

מצודת דוד מה אתה רואה. לא שאל לו על המראות הראשונות לפי שהיו מבוארים מעצמם ולא הוצרך לבארו אבל במראה ההיא הוצרך לבארו לכן שאלו : **שם אנך וגו'.** ר"ל אשפוט אותם בקו משקולת של שורת הדין כפי הגמול ולא אוסיף עוד לעבור על פשעם למחול אותם : (מצודת דוד)

מצודת ציון עבור. מלי העברה : (מצודת ציון)

14 וְנִשְׁבְּנוּ בְּמִוֹת יִשְׁזֹק וּמִקְדָּשֵׁי יִשְׂרָאֵל יִזָּהְבוּ וְקִבְּוֹתַי עַל-בֵּית יִרְבְּעָם

רס"י ומקדשי ישראל. הוא בית אל שנאמר כי מקדש מלך הוא: על בית ירבעם. בן יואש: (רס"י)

מצודת דוד ונשמו. הבמות שהעמידו לעכו"ם יהיו שוממין כי מגודל הצרות אין מי יבוא אליהם : ומקדשי. הארמונות החזקות של ישראל יהיו לחרבה : וקמתי. אקום על בית ירבעם להפרע ממנו בחרב ועל זכריה בנו יאמר שהרגו שלום בן יבש כמ"ש (במ"ב) : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונשמו. מל' שממון : במות. מלשון במה ומזבח : ישחק. כמו יצחק ויתכן שאמר ישחק לרמז שהבמות יהיו לשחוק וללעג : ומקדשי. ענין ארמון משגב וכן למטה מקדש מלך הוא וכמו והיה למקדש (ישעיה ח') : יחרבו. מל' חורבן : (מצודת ציון)

[ג] וישלחו אַמְצִיָּה כהֵן בֵּית-אֵל אֶל-יִרְבְּעָם מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר קָשֶׁר עָלֶיךָ עָמוּס בְּקֶרֶב בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא-תֹכַל הָאָרֶץ לְהִכִּיל אֶת-כָּל-דְּבָרָיו:

רש"י כהן בית אל. כומר לע"ז שלו: (רש"י)

מצודת דוד קשר עליך עמוס. ר"ל מדבר דברים המביאים קשר למרוד בך ולהרגך כי כשישמעו שונאיו שהנביא מייעד עליו החרב יתעוררו להרגו בדבר ה' : בקרב בית ישראל. ר"ל בפרסום רב במעמד כולם : לא תוכל הארץ. עם הארץ לא תוכל לסבול את כל דבריו מה שמאיים בשממון וחורבן כאומר הואיל וגם נפש העם מרה עליו אי"כ תוכל לעשות בו משפט חרוץ כי גם יד העם יהיה עמד : (מצודת דוד)

מצודת ציון כהן. ר"ל כהן הבעל וכומר לעכו"ם : קשר. ענין אגודת מרד כמו ויהי הקשר אמיץ (ש"ב טז) : להכיל. לסבול כמו נלאיתי הכיל (ירמ' ו') : (מצודת ציון)

[יא] כִּי-כֹה אָמַר עָמוּס בְּזֹרֵב יָמוּת יִרְבְּעָם וְיִשְׂרָאֵל גְּלָה יִגְלָה בְּיַעַקְב׃

רש"י בחרב ימות ירבעם. והוא לא אמר כן אלא וקמתי על בית ירבעם והוא בנו זכריה שהרגו שלום בן יבש (מלכים ב טו): (רש"י)

מצודת דוד בחרב ימות ירבעם. באמת כחש לו כי הוא אמר על בית ירבעם והוא זכריה בנו : וישאל גלה יגלה. גם בזה כחש כי לא אמר כן עד לבסוף : (מצודת דוד)

[יב] וַיֹּאמֶר אֶמְצִיָּה אֶל-עַמּוּס זִוְזָה לְךָ בְּרוּז-לְךָ אֶל-אֶרֶץ
יְהוּדָה וְאָכַל-שָׁמַיִם לְזֶמֶם וְשָׁמַיִם תִּתְנַבֵּא:

רס"י חוזה. אתה שמתנבא עתידות: לך צרח לך אל ארץ יהודה. שסם
מקדשו של הקב"ה שאתה מתנבא בשמו: ואכל שם לחם. לשון בזיון אמר
לו שס יתנו לך פתיתי לחם בצכר שתתנבא להם: (רס"י)

מצודת דוד חוזה. ר"ל אתה הוא חוזה מה תעשה פה ברח לך אל ארץ
יהודה כי שם מקדש ה' מקום הנבואה : **ואכל שם לחם**. שם יפרנסו אותך
: **ושם תנבא**. ר"ל שם תקבל שכר על הנבואה שאתה מתנבא רעה על
מלכות אפרים כי לאויבים המה לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון חוזה. רואה ונביא : (מצודת ציון)

[יג] וּבֵית-אֵל לֹא-תוֹסִיף עוֹד לְהִתְנַבֵּא כִּי בְּמִקְדָּשׁ-מְלֶכֶךָ הוּא
וּבֵית מִמְלַכָּה הוּא:

רס"י ובית אל לא תוסיף עוד להנבא. שאין מזכירין כאן אלא שם ע"ז:
(רס"י)

מצודת דוד ובית אל. אבל בבית אל לא תוסיף עוד להנבא כזאת כי פה הוא
ארמון מלך הארץ ההיא ופן אנשיו ימיתוך בשמעם שאתה מתנבא כזאת
: **ובית ממלכה הוא**. ר"ל הממלכה מוחזקת ביד המלך מכמה דורות וידו
תקיפה להכותך נפש : (מצודת דוד)

מצודת ציון מקדש. ארמון משגב : (מצודת ציון)

[יד] וַיַּעַן עַמּוּס וַיֹּאמֶר אֶל-אֶמְצִיָּה לֹא-נָבִיא אֲנִי וְלֹא בֶן-
נָבִיא אֲנִי כִּי-בּוֹקֵר אֲנִי וּבּוֹלֵס שְׂקָבִים:

רס"י לא נביא אנכי. איני מנביאי שקר שלכם הנוטלים שכרם להנבא
איני כריך לכל זאת ולא נהגתי כך אני שאני עשיר ובעל מקנה ונכסים כמו

שְׁתִּי אֲרִי מְרִי גִיתִי אֲנֹחַ וְשִׁקְמִינְ אִית לִי בְּשִׁפְלַתְאֵ: בּוֹקֵר אֲנֹכִי. רוּעָה בְּקֵר:
וּבּוֹלָם שְׁקָמִים. מִחִפֵּשׁ בְּשִׁקְמִים לְרֹאשׁ אִיזָה עֵתוֹ לְקוֹץ כְּדִי לְהוֹסִיף עֲנָפִים
וְאִיזָה רֵאשׁוֹי לְקוֹרוֹת שְׁכָן דֶּרֶךְ שְׁקוֹלְלִין בְּתוֹלוֹת הַשְּׁקָמָה וּבּוֹלָם כְּמוֹ וּבּוֹלָם
אֲלֹא שְׁעָמוֹס מִגְמָגֵם בְּלִשׁוֹנוֹ שְׁכַךְ אֲמָרוּ לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עָמוֹס שְׁהִיָּה עָמוֹס
בְּלִשׁוֹנוֹ וַיִּשְׂרָאֵל קוֹרְאִים אוֹתוֹ פְּסִילוֹם כְּדִלְחִיתָא בְּפִסְיקַתְאֵ: (רַס"י)

מצודת דוד לא נביא אנכי. ר"ל אני לא הכנתי עצמי לנבואה ולא נתעסקתי
בלמודה לשתחשוב שאני מקבל שכר על הנבואה ובעבור השכר הכנתי
עצמי לה : ולא בן נביא אנכי. וכאומר ולא ראיתי ג"כ מאבי קבלת שכר
נבואה והוא ענין מליצה והרחבה : כי בוקר אנכי. אני בעל בקר ואינני
צריך לשכר ואני כל היום מערבב שקמים עם דברים אחרים למאכל
הבקרים ואין אני עוסק בהכנת הנבואה ולמודה : (מצודת דוד)

מצודת ציון בוקר. מל' בקר : ובולס. ענין בלילה וערבוב ובדרז"ל שכן עני
אוכל פתו מעיסה בלוסה (שבת עו) : שקמים. שם מין ממני התאנים וכן
ושקמותם בחנמל (תהלים ע"ח) : (מצודת ציון)

[טו] וַיִּקְוֹנֵי יְהוָה בַּמְּאֹזְרֵי הַצָּאן וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה כִּי הִנְבֵּא אֶל-
עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד ויקחני ה'. אבל מבלי הכנה לקחני ה' ממה שהייתי הולך אחר
הצאן לרעות אותם וצוה אותי ללכת ולנבאות : (מצודת דוד)

[טז] וְעַתָּה שְׁבִיעַ הַבֵּר-יְהוָה אֶתְּהָ אֹמֵר לֹא תִנְבֵּא עַל-יִשְׂרָאֵל
וְלֹא תִטְיֵף עַל-בַּיִת יִשְׁוֹזֵק:

רַס"י ולא תטיף. ל' נבואה הוא והרבה יס במקרא הטף אל דרום (יחזקאל
כ"א):

מצודת דוד ועתה. כאומר הואיל ואין לי צורך אל שכר הנבואה עתה שמע
דבר ה' עם כי אין מקום לקבל ממך שכר על הנבואה ההיא : (מצודת דוד)

מצודת ציון תטיף. הוא מל' נטיפה והזלה ומושאל מענין הדבור וכן הטף
אל דרום (יחזקאל כ"א) : (מצודת ציון)

[ז] לָכֵן כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעִיר תְּזַנֶּה וּבְגֵיךָ וּבְזַנְיֶיךָ
בְּזוֹרֵב יִפְּלוּ וְאֲדָמְתְּךָ בְּזוֹכֵל תִּזְזַלְּקִי וְאַתָּה עַל-אֲדָמָה טְמֵאָה
תִּבְמוֹת וְיִשְׂרָאֵל גָּלָה יִגְלָה מֵעַל אֲדָמָתוֹ: (פ)

מצודת דוד בעיר תזנה. אשר חזקתה ברצון משא"כ בשדה : בחבל תחולק.
בקו המדה תחולק בין העכו"ם : על אדמה וגו'. בארץ העכו"ם : וישאל
וגו'. ר"ל כמו שכחשת לדבר בשמי הנה באמת כן יהיה וכן יקום : (מצודת
דוד)

מצודת ציון **בחבל.** קו המדה : (מצודת ציון)

עמוס פרק-ח

[א] כֹּה הִרְאֵנִי אֲדֹנָי יְהוִה וְהִנֵּה כְּלוֹב קִיץ:

רס"י כלוב קיץ. סל מלא סופי תאנים שאינם טובות: (רס"י)

מצודת דוד כלוב קיץ. סל מלא פירות הקיץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון כלוב. הוא כעין סל וכן ככלוב מלא עוף (ירמיה ה'): קיץ. ר"ל
פירות המייבשים בימות הקיץ וכן והלחם והקיץ (ש"ב ט"ז) : (מצודת ציון)

[ב] וַיֹּאמֶר מֶה-אַתָּה רֹאֵה עֲמוֹס וְאָמַר כְּלוֹב קִיץ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלַי בָּא הַקִּץ אֶל-עַמִּי יִשְׂרָאֵל לֹא-אוֹסִיף עוֹד עֲבוֹר לֹא:

מצודת דוד בא הקץ. ר"ל המראה מרמז שבא הקץ והסוף על עמי ישראל
כי קיץ ראית וקץ בא שהוא לשון הנופל על לשון : עבור לו. לעבור ולמחול
לו על פשעיו : (מצודת דוד)

[ג] וְהִלְכִיכֶם עִירֹת הַיְכָל בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה רַב הַפְּזָר

בְּכָל-מָקוֹם הַשְּׁלִיךְ הָסֵב: (פ)

רש"י שירות היכל. שהם משוררים בתוך היכלי הם צמשתאותיהם: רב הפגר. סגי פגרי קטולין: בכל מקום השליך הס. בכל אתר יימר רמי וסליק השליכו מכאן (בס"א הסירו מכאן) הפגרים האלה: (רש"י)

מצודת דוד והילילו. יהפכו ליללה השירות והזמירות שהיו מזמרים בהיכליהם במקום השירות יילילו: **רב הפגר**. אז ירבו פגרי הרוגים ובכל מקום אשר השליך המשליך את הפגרים הרבים ההם יהיה שתיקה ודמימות קול כי הרואים לא יצעקו ולא ירימו קול למען לא ירד לב העם (מצודת דוד)

מצודת ציון והילילו. מלי יללה: שירות. מלי שיר וזמר: **הפגר**. כן יקרא גוף המת כמו וכובד פגר (נחום ג'): **הס**. ענין שתיקה כמו ואמר הס (לעיל ו) (מצודת ציון)

[ד] שְׁמַעוּ-אֵת הַשְּׁאֵפִים אֲבִיוֹן וְלִשְׁבִּית (עֲזוּי)-עֲזוּי-אֶרֶץ:

רש"י השואפים. הבולעים אביון: ולשבית. כמו ולהשבית ודוגמא לשמיד מעוזניה (ישעיה כג) ללכת לגיד ביזרעאל (מלכים ב ט): (רש"י)

מצודת דוד השואפים אביון. אתם הבולעים את האביון ועוסקים להשבית מן העולם עניי ארץ: (מצודת דוד)

מצודת ציון השואפים. ענין בליעה וההמשכה אל הפה כמו שאפני אנוש (תהלים נ"ו): **ולשבית**. כמו ולהשבית וכן ללכת לגיד (מ"ב ט') ומשפטו להגיד ולהשבית הוא ענין בטול ומניעה כמו שבת נוגש (ישעיה י"ד): (מצודת ציון)

[ה] לֵאמֹר מִתִּי יַעֲבֹר הַזֹּזֵדֵשׁ וְנִשְׁבִּירָה שְׁבֵר וְהַשְּׁבִית וְנִפְתְּחוּ-בֵּר לְהַקְטִין אִיפָה וְלִהְגִּדִיל שְׁקָל וְלַעֲוֹת בְּמִרְבֵּה:

רש"י מתי יעבור החדש. זו היא השאיפה מנפים עת תייקר התבואה וימכרו לעניים צרצית ויטלו שדותיהם, יעבור החדש ת"י מתי תתעבר הסנה ויבא חדש העיבור ול' העברה הוא כמו (ירמיה מו) העביר המועד

ולפי קדוחין את הקרבת העומר והסנה נמשכת והישן מתייקר: והסנת ונפתחה בר. מתי תבוא הסמיטה ותייקר התבואה ונפתח אולרות בר שלנו: להקטין איפה. למכור במדה קטנה ואת כספינו נקבל בסקל גדול: (רס"י)

מצודת דוד **לאמר**. שהמה אומרים מתי יעבור החודש ר"ל החודש הידוע של הקציר כי בימי הקציר מוצאין העניים לאכול מהלקט והשכחי והפאה ואינם קונים תבואה למאכלם : **ונשבירה שבר**. כשיעבור החדש לא ימצאו מה לאכול ואז נמכור להם התבואה כפי אות נפשינו : **והשבת**. מלת מתי יעבור משמשת בשנים כאלו אמר מתי יעבור השבת הוא שנת השמיטה כי אז מתפרנסיי העניים מתבואת הארץ מן המופקר ואינם קונים תבואה למאכלם : **ונפתחה בר**. כשיעבור השבת אז נפתח אוצרות התבואה : **להקטין איפה**. ר"ל לא נמכר באמת ובמשפט כ"א נעסוק לרמותם להקטין מדת האיפה ולהגדיל משקל השקל לעות עוד כף המאזנים לעשות מרמה להכריע למטה את הכף שבו אבן המשקל למען יהא נראה שהכסף חסר הרבה : **מאזני מרמה**. לפי שמאזני משקל שלהם היו עשויות באופן שיכולים להכריע את הכף למה שהם רוצים לכן קראם מאזני מרמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ונשבירה**. מוכר התבואה נקרא משביר כמו המשביר לכל עם הארץ (בראשית מ"ב) שבר כן תקרא התבואה וכן נאמר שבר רעבון בתיכם (שם מ"ג) וזהו לפי ששוברת הרעב על דרך ישברו פראים צמאם (תהלים ק"ד) : **והשבת**. כן תקרא שנת השמטה כמ"ש ובשנה השביעית שבת וגוי (ויקרא כ"ה) : **בר**. תבואה כמו לשבור בר (בראשית מ"ב) : **איפה**. שם מדה בת ג' סאים : **ולעות**. ענין עקום ודבר שאינו ראוי והוא מלי עון : (מצודת ציון)

לְקַנּוֹת בַּכֶּסֶף דְּלִים וְאֲבִיּוֹן בְּעֵבֹר זַעֲלִים וּמִפֶּל בַּר זַעֲבִיר:

רס"י **בעבור נעלים**. דליל דיחסנון: ומפל בר נצביר. ומהמת עיבורא נזבין, את הפסולת שנפל מן החטים ננפה נמכור צוקר לעניים: (רס"י)

מצודת דוד **לקנות בכסף דלים**. ר"ל נקח מהם כל כספם ברמיה עד שלא ישאר מאומה בידם ונקנה אותם בכסף לעשות עמהם עבודה : **בעבור נעלים**. ר"ל נקנה אותה בדבר מועט בעבור זוג מנעלים : **ומפל בר נשביר**. עוד היו אומרים לא נמכור להם תבואה נקיה אלא נערב בה הפסולת שמפילין מן התבואה בשעה שמרקדין אותה בנפה וכברה והם בע"כ יקנו עם הפסולת : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נעלים**. מנעלי הרגל : **ומפל**. מלי הפלה : (מצודת ציון)

11 זָשַׁבַּע יְהוָה בְּגֵאוֹן יַעֲקֹב אִם-אֲשַׁפּוֹז לְנַצּוֹז כָּל-מוֹעֲשֵׂיהֶם:

מצודת דוד **בגאון יעקב.** בה"מ יקרא כן כמ"ש וצבי עדיו לגאון שמהו
(יחזקאל ז) : (מצודת דוד)

12 הָעַל זֹאת לֹא-תִרְגַּז הָאָרֶץ וְאֶבֶל כָּל-יּוֹשְׁבֵי בָּהּ וְעַלְתָּהּ
כָּאֵר כְּלָה וְנִגְרְשָׁה (וְנִשְׁקָה) וְנִשְׁקָהּ כִּיאֹר מִצָּרִים: (פ)

רש"י העל זאת לא תרגז הארץ. וכי אין עון זה כדאי שתחרב עליו הארץ:
ועלתה כאור כלה. ובמקום אחר הוא אומר ועלתה כיאור כלה (לקמן ט),
וי"ת שניהם צפוי ויסק עלה מלך במשריתי דסגיחין כמו נהרא ויחפינין
כולה וקשה בעיני לפרש כאור כמו כיאור ויש לפרש כמו (איוב לז) יפיץ
ענן אורו על כפיים כסה אור (שם לו) ועלתה כענן גשם כולה אפילה
וחסיכה: ונגרשה ונשקעה כיאור מצרים. ניכוס עולה אחת למ' שנה
ומשקה את הארץ וכשהוא עולה מעלה רפס וטיט על שפתו וכשחוזר
מהשקות חוזר על גדותיו ומימיו מטללין והוא קרוי שיקוע שהטיט העוכר
את מימיו נשקע ונגרש כמו (ישעיה כז) ויגרשו מימיו רפס וטיט אף הארץ
תקיף רשעים שבתוכה ואחר כך תנוח: (רש"י)

מצודת דוד **העל זאת.** וכי על מעשה כזאת לא תרעד הארץ ולא תשחת כל
היושבים בה : **ועלתה כאור.** ר"ל דין הוא שתעלה המים על כלה כמו
היאור המכסה כל הארץ בצאתו להשקות השדות : **ונגרשה, ונשקעה.**
המים השוטפים יגרשו רפש וטיט ואח"י יהיה נשקע הרפש והטיט לרדת
אל קרקעית המים כמו יאור מצרים שבעת שמתגבר ועולה מעלה רפש
וטיט ואח"י שוקטים למטה ר"ל מהדין להשמיד הרשעים מן הארץ
ואח"י תהיה ההרוחה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תרגז.** ענין תנועת הרעדה : **ואבל.** ענין השחתה כמו אבלה
אדמה (יואל א') : **כאור.** כמו כיאור הוא הנילוס ונפלה היו"ד : **ונגרשה.**
מלי גרושין ותנודה. ונשקעה. ענין נפילת הדבר בעומק כמו אז אשקיע
מימיהם (יחזקאל לב) : (מצודת ציון)

13 וְהָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה וְהִבֵּאתִי הַשְּׁמַיִם

בְּצִהָרִים וְהוֹזַשְׁכֹּתִי לְאָרֶץ בְּיוֹם אֹרֶ:

רש"י והבאתי השמש בצהרים. כשיהא להם שלום גדול תבא מפלה פתאום ואמרו רבותינו (מ"ק כה) זה יומו של יאשיהו שמת בחרב של שלום כמו שאמרו רבותינו (תענית כז) אין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה שאמר לו ליאשיהו (ד"ה ז ל"ה) מה לי ולך לא עליך אתה היום לא עליך אני בא היום כי אם לעבור דרך ארצך אל בית מלחמתי וגו': השמש. מלכות בית דוד נמשלה כשמש שנא' (תהלים פט) וכסאו כשמש נגדי: (רש"י)

מצודת דוד והבאתי. אשקיע את השמש בעת צהרים בזמן תקפה ר"ל בעת ישבו בהשקט ושאנן תבוא הצרה פתאום : **והחשכתי**. אביא חושך על הארץ ביום שיש בו אור רב והוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון והבאתי. ענין שקיעה כמו ובא השמש וטהר (ויקרא כ"ב) : **בצהרים**. הוא חצי היום : (מצודת ציון)

יג וְהִפְכֹתִי זַוְגֵיכֶם לְאֹבֵל וְכָל-שִׁירֵיכֶם לְקִינָה וְהִעֲלִיתִי עַל-כָּל-בְּתוּנֵימְ שֶׁקָּ וְעַל-כָּל-רְאֵשׁ קְרוּזָה וְשִׁמְתִיָּהּ כְּאֹבֵל יוֹזִיד וְאַזְזֹרִיתָהּ בְּיוֹם בָּרֶ: (פ)

רש"י והפכתי חגיכם לאבל. כענין שנאמר (ד"ה ז לה) וכל יהודה וירושלים מתאבלים על יאשיהו: וכל שיריכם לקינה. כענין שנאמר (קס) ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיהם: כאבל יחיד. כאב שמתאבל על בן יחיד: (רש"י)

מצודת דוד והפכתי. תמורת שמחת החג יהיה אבל ותמורת השירה יהיה קינה : **והעליתי**. ר"ל אביא עליהם צרה עד שכולם ילבשו שק על מתניהם ויקרחו קרחה בראשם והם ענין צער ואבלות : **ושמתיה**. אשים עדת ישראל להיות מתאבלת כדרך האבילות שעושין על בן יחיד שמת : **כיום מר**. הוא יום מיתת בן יחיד וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קרחה**. ענין נפילה ותלישת השער כמו קרח הוא (שם יג) : (מצודת ציון)

[יא] הָגָהּ | יָמִים בָּאִים נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה וְהִשְׁלֹחֹתִי רָעַב בְּאֶרֶץ
לֹא-רָעַב לְקֹזֶם וְלֹא-צָמָא לְבָיִם כִּי אִם-לְשִׁמּוֹעַ אֶת דְּבַר־
יְהוָה:

רס"י כי אם לשמוע. שתפסוק מכס רוח הקדש: (רס"י)

מצודת דוד כי אם לשמוע וגו'. ר"ל יהיו תאבים אל הנבואה ולא ימצאו
כי תפסק הנבואה בהיותם בגולה : (מצודת דוד)

[יב] וְנָעוּ בַּיָּם עַד-יָם וּבַמַּצָּפוֹן וְעַד-מִזְרָח וְיִשׁוּטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת-
דְּבַר-יְהוָה וְלֹא יִמְצְאוּ:

מצודת דוד ונעו. ינועו ללכת מים הדרומי הוא ים סוף שהוא בדרומה של
א"י עד הים המערבי ומגבול הצפוני עד גבול המזרחי ר"ל אפי' בא"י
תפסק הנבואה : ישוטטו. ילכו אנה ואנה לבקש דברי נבואה ולא ימצאו
(מצודת דוד)

מצודת ציון ונעו. מלשון תנועה : ישוטטו. ענין ההליכה אנה ואנה כמו
שוטטו בחוצות ירושלים (ירמיה ה') : (מצודת ציון)

[יג] בַּיּוֹם הַהוּא תִּתְעַלְפָּנָה הַבְּתוּלוֹת הַיְּפֹת וְהַבְּחוּרִים בְּצָמָא:

רס"י תתעלפנה. תפרח רוחם כמו ויתעלף (יונה ד) וכן עלי הסדה עולפו
(יחזקאל לא) וכן בלשון משנה יתעלפה פסמי"ר בלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד ביום ההוא. הוא יום הפורעניו' : בצמא. בעבור הצמאון
יתעלפו הבחורים והבתולות כי לא ימצאו מים לשתות כאשר ילכו בגולה
(מצודת דוד)

מצודת ציון תתעלפנה. ענין החלשות והעדר ההרגשה כמו בניך עלפו
(ישעיה נ"א) : (מצודת ציון)

[יד] הַנְּשִׁבְעִים בְּאִשְׁמַת יִשְׁמְרוּן וְאָמְרוּ זִי אֶלְהֵיךָ הָן וְזִי הָרֶךְ
בְּאֶר-שִׁבְעַ וְנִפְלוּ וְלֹא-יִקְוּמוּ עוֹד: (ס)

רש"י חי אלהיך דן. אחד מן העגלים שהעמיד ירבעם לדן: (רש"י)

מצודת דוד הנשבעים. ר"ל כי הם הנשבעים בעגל של שומרון ובשבעות יאמרו זה לזה הריני נשבע חי אלהיך העגל העומד בדן : **וחי דרך.** ר"ל חי הולכי דרך באר שבע אל המזבחות שעמדו שם לעכו"ם כמ"ש ובאר שבע לא תעבורו (לעיל ה') : **ונפלו.** לכן יפלו ולא יקומו עוד ר"ל בזמן בית השני לא יקומו אבל בגאולה העתידה יקומו כולם יהודה ואפרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון באשמת. מלי אשם וכן תקרא העכו"ם כן מאשמת עובדיה וכן תקרא פשע עש"ז כמ"ש והפשע שמה (דניאל ח) : **עוד.** ענין זמן רב ודוגמתו ויבך על צואריו עוד (בראשית מ"ו) : (מצודת ציון)

פרק-ט

עמוס

[א] רְאִיתִי אֶת-אֲדֹנָי נֹצֵב עַל-הַמַּוִּזְבֵּז וַיֹּאמֶר הֲךָ הַכְּפֹתוֹר וַיִּרְעֵשׂוּ הַסְּפִיִּים וּבְצַעַם בְּרֹאשׁ כָּל־מִצְרַיִם וַיִּזְרְבוּ אֶת-הָאָרֶץ לֹא-יָגוּס לָהֶם נֹס וְלֹא-יִמְלֹט לָהֶם פְּלִיטָה:

רש"י נצב על המזבח. מסתלק מכרובא למדבחה דרך יציאת חוץ על מזבח הזהב שהוא צהיכל והוא מעשר מסעות שנסעה שכינה: הך הכפתור. שהוא צראש הגג: וירעשו הספיים. איסקופות הבית התחתונות כך יהרג המלך וירעדו הסרים: וצלעם צראש כולם. כמו ופלעם וי"ת כפתור המנורה טפי מנרתא יתקטל מלכא יאשיהו וירעשו הספיים ויחרב ביתא ויתפגרון עזרתא: וצלעם צראש כולם. ומאני מקדשא צצביא יהכון וצלעם כמו ממנס יגלה צראש כולם: (רש"י)

מצודת דוד הך הכפתור. הכה את הכפתור הוא המשקוף ומהכאה ההיא ירעשו המזוזות ר"ל באבדן המלך יחרדו השרים ועל יאשיהו יאמר כי אחר שנהרג הוא הושפלה המלוכה ולא היה ביד השרים להמליך מלך מדעתם וכאשר המליכו את יהואחז הסירו מלך מצרים מן המלוכה ונתן עונש על הארץ כמ"ש במ"ב ומאז לא המליכו מלך מדעתם : **ובצעם.** חמדת עשרם יגלה בראש כולם כי עד שלא גלו הם בימי צדקיה הוציא

נ"נ אוצרות בית ה' ואוצרות בית המלך כמ"ש במ"ב : ואחריתם. בניהם
ובנותיהם אהרוג בחרב העכו"ם : לא ינוס וגו'. הרוצה להניס לא יוכל :
ולא ימלט וגו'. הוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון הכפתור. הוא המשקוף וקראו כפתור לפי שעושין בו ציורי
כפתורים העגולים כעין תפוחים וכן בכפתורים ילינו (צפניה ב) : וירעשו.
ענין תנועה חזקה : הספים. הם המזוזות כמו וסף השער (יחזקאל ט) :
ובצעים. חמדת עשרם כמו בצע כסף (שופטים ה) : ואחריתם. כן יקראו
הבנים והבנות כמו ולא לאחרייתו (דניאל י"א) : ינוס. ענין בריחה : להם.
כמו מהם : ימלט. ענין השמטה : פליט. ענין שארית כמו פליט ושריד
(איכה ב') : (מצודת ציון)

ב אִם-יִזְזַתְרוּ בְּשֵׁאוֹל מִשָּׁם יְדֵי תִקְוָהוּם וְאִם-יַעֲלוּ הַשָּׁמַיִם
מִשָּׁם אֲוִרֵיהֶם:

רס"י אם יחתרו בשאול. אם ידמון לאיטמרא כדנשאול: ידי תקחם.
במימרי ידברינון שנאיהון: ואם יעלו השמים. ואם יסקון בטורין רמין עד
לית שמיא מתמן במימרי יחתונון: (רס"י)

מצודת דוד אם יחתרו בשאול. אם יעשו לעצמם מחתרת בשאול ר"ל
בעומק הארץ להסתתר שמה הנה ידי תקחם משם למסרם ביד האויב
והוא ענין מליצה ור"ל שלא יועילו לעצמם בשום תחבולה להנצל מיד
העכו"ם : משם אורידם. להיות נמצאים ביד העכו"ם : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחתרו. ענין חפירה בקרקע כמו חתר בחשך בתים (איוב כ"ד)
: בשאול. בקבר עמוק : (מצודת ציון)

ג וְאִם-יִזְזַבְאוּ בְּרֹאשׁ הַכְּרָמִל מִשָּׁם אֲזוּפֵשׁ וּלְקִזְזוֹתֵיהֶם וְאִם-
יִסְתְּרוּ מִנְּגֹד עֵינֵי בְּקֶרֶקַע הַיָּם מִשָּׁם אֲצִינָה אֶת-הַזְּזוּשׁ וְנִשְׁכָּם:

רס"י בראש הכרמל. בריש מגדלי כרכיא: משם אחפש. מתמן אפקיד
בלושין ויבלשונונון: בקרקע היס. בניסי ימא איי היס: אלוה את הנחש.
י"ת עממיא דתקיפין כחויא: (רס"י)

מצודת דוד ואם יחבאו. ואם יסתירו עצמם בראש הר הכרמל שהיה שם
מקומות מסתרים : משם אחפש. ממקום מחבואם אחפשם למצוא

אותם ולקחתים למסרם ביד העכו"ם : **ואם יסתרו**. ואם יחשבו להסתר מפני בקרקעית הים : **משם**. מקרקעית הים אצוה את הנחש הוא הלוייתן שהוא ינשך אותם והכל הוא ענין מליצה : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחבאו. ענין הסתרה כמו חבי כמעט רגע (ישעיה לב) : **אחפש**. ענין חקירה כמו ויחפש רוחי (תהלים עז) : **הנחש**. הוא הלוייתן הדומה למראה נחש וכמ"ש על לוייתן נחש בריח (ישעיה כז) : **ונשכם**. מלי נשיכה בשינים : (מצודת ציון)

יד] ואם-יִלְכּוּ בְּשִׁבְלֵי לִפְנֵי אֵיבֵיהֶם מִשָּׁם אֲצַנֶּה אֶת-הַזֶּרֶב וְהַרְגָתָם וְשִׁמְתִי עֵינַי עֲלֵיהֶם לְרַעַה וְלֹא לְטוֹבָה:

מצודת דוד ואם ילכו בשבי. ר"ל אם יכנעו לפני העכו"ם וימסרו עצמם בשבי למען ירחמו עליהם : **משם**. ממקום שאחר שגורשין מימיו רפש וטיט אח"ז נשקע למטה ר"ל אחר השמדת הרשע"י תהיה ההרווחה : (מצודת דוד)

ה] וארְצֵי יְהוָה הַצְּבָאוֹת הַנּוֹגַע בְּאֶרֶץ וְתַמּוּג וְאָבְלוּ כָל-יֹשְׁבֵי בָהּ וְעִלְתָה כִּיָּאֵר כִּלְהָ וְשִׁקְעָה כִּיָּאֵר מִצְרָיִם:

רפ"י הנוגע בארץ ותמוג. דנזיף בארעא וזיע ותמוג לשון נוע וה' הוא הנוגע בארץ ותמוג כלומר גזירה זאת מאת"י ילאת: (רפ"י)

מצודת ציון ותמוג. מלי המגה והמסה : **ואבלו**. ענין השחתה כמו אבלה אדמה (יואל א) : **ושקעה**. ענין נפילת הדבר בעומק כמו אשקיע מימיהם (יחזקאל לב) : (מצודת ציון)

ו] הַבּוֹנֵה בְּשָׁמַיִם (בַּמַּעְלֹתָיו) מִיַּעֲלוֹתָיו וְאֶגְדָתוֹ עַל-אֶרֶץ יִסְדָּהּ הַקָּרָא לְבָי-הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֶם עַל-פְּנֵי הָאָרֶץ יְהִנֶּה שְׂבוּ:

רפ"י ואגודתו. קבוצת צריותיו, ד"א קבוצות הישרים היא היתה יסוד הארץ לתקנת השמים שצבצילם הכל קיים: הקורא למי הים. דאמר לכנשא משריין סגיאין כמי ימא: (רפ"י)

מצודת דוד **הבונה**. הוא הבונה בשמים מעלותיו זה למעלה מזה ועל גלגלים יאמר שהם זה למעלה מזה : **ואגודתו**. קבוצת בריותיו יסדה על הארץ : **הקורא למי הים**. להעלותם בהעבים ואח"ז שופכם ומורידם ע"פ הארץ : **ה' שמו**. המורה שהכל שלו ובידו ומוסב למעלה לומר הואיל וכן הוא לא תמצאו א"כ שום תחבולה להנצל לו מהפורענות שהוא מייעד להביא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מעלותיו**. מלשון עלייה הבנוי ממעל ואמר בלשון שאלה על הגלגלים : **ואגודתו**. ענין קבוצה אחת וכן יהיו לאגודה אחת (ש"ב ב) : (מצודת ציון)

121 הַלֹּא כִבְנֵי כוֹשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל זָאִם-יְהוּה הַלֹּא אֶת-יִשְׂרָאֵל הָעֵלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר וְאָרֶם מִקִּיר :

רש"י הלא כבני כושיים אתם לי. למה אמנע מלהפרע מכם אחרי אשר אינכם שבים אלי הלא מן בני נח זאתם כשאר עכו"ם ככושיים אשר נדמיתם להם כענין שנאמר (ירמיה יג) היהפוך כושי עורו כך אתם תוכלו להטיב: הלא. בטובתי תחילת בוחרי זכם היא הולאה שהולאתי אתכם מארץ מצרים ומה לי זכך אף פלשתים כך הולאתי מכפתור כשצאו כפתורים על עוים כענין שנאמר (דברים ז) והעוים היושבים בחכרים עד עזה וגו' כצו גם בני עזה וסאר סרני פלשתים תחתיהם והולאתים מידם ואעפ"כ לא עשיתים לי לעם: וארם מקיר. וכן אני עתיד להעלות את ארם מקיר שיגלם גם סנחריב ולקץ הימים משתצטל מלכות אשור ילאו: (רש"י)

מצודת דוד **הלא כבני כושיים וגו'**. כמו בני כושיים שהמה עבדים לאדוניהם עבדות עולם כן אתם לי עבדים כל ימי עולם כי הלא העליתי אתכם מארץ מצרים מבית עבדים לכן אתם לי לעבדים : **ופלשתיים מכפתור**. ר"ל וכי העליתי את פלשתיים בני כפתור מן המקום שגלו שמה : **וארם מקיר**. ר"ל וכי אעלה את ארם מקיר שיגלו שמה ע"י מלך אשור כמ"ש (במ"ב) וכאומר הואיל ולא עשיתי ולא אעשה לאומה אחרת כפי מה שעשיתי עמכם לכן קנוים אתם לי לעבדים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כבני כושיים**. הם האנשים השחורים מבני כוש בן חם : (מצודת ציון)

[ח] הִנֵּה עֵינַי | אֲדַגֵּי יְהוָה בְּמַמְלַכָּה הַזּוֹטָאָה וְהַשְּׂמִידִי אֹתָהּ
מֵעַל פְּנֵי הָאָרֶץ אֶפֶס כִּי לֹא הִשְׂמִיד אֲשֶׁמִּיד אֶת-בֵּית יַעֲקֹב
נְאֻם-יְהוָה:

רפ"י והשמדתי אותה. הממלכה הם בית יהוא אבל בית יעקב לא אשמיד:
(רפ"י)

מצודת דוד הנה עיני אד'. ר"ל הואיל וכן הוא ואתם פשעתם בי לכן הנה
עיני ה' והשגחתו בממלכה החטאה היא מלכות אפרים להשמיד אותה :
אפס וגו'. רק לא אשמיד את בית יעקב את המון העם וכל וכל כי לבד
המלוכה אשמיד ולא יהיה בהם עוד מלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפס. עניינו כמו רק וכן ואפס את הדבר (במדבר כב) : (מצודת
ציון)

[ט] כִּי-הִנֵּה אֲנֹכִי מִצִּיּוֹן וְהִנְעוֹתִי בְּכָל-הַגּוֹיִם אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר יִזְעַע בְּכַבְרָה וְלֹא-יִפּוֹל צָרוֹר אֶרֶץ:

רפ"י כי הנה אנכי מציון. להגלותם ולהניעם בכל הגוים הנעה רבה
ויתירה כאשר ינוע מה שכוזרין בכברה לאחר שנפלו ממנו סוזין הדקין
ונותרו הגסין שאין יכולין ללאת ואז המנענע מנענע בכל כחו: ינוע. על
ידי אחר ולא יתכן לקרות ינוע שהוא דבר הנע מאלו: (רפ"י)

מצודת דוד והניעותי וגו'. אניע בגולה את ישראל בין העכו"ם כמו
שמנענעין תבואה בכברה להפיל העפר דרך נקביה אשר עם כל זה
הצרורות הגסות לא יפלו לארץ דרך נקבי הכברה כי צר להם נקבי הכברה
כן ישראל עם כי יהיו נעים ונדים בגולה לא יתמו שם הצדיקים כ"א
הפושעים והמורדים : (מצודת דוד)

מצודת ציון והניעותי. מלי הנעה והנדה : בכברה. היא כעין נפה שמרקדין
בו הקמח ודומה לו ועשית לו מכבר (שמות כז) : צרוור. חתיכה גסה של
עפר וכן אשר לא נמצא שם גם צרוור (ש"ב יז) : (מצודת ציון)

[י] בְּזֶרֶב יָמוּתוּ כָּל זּוֹטָאֵי עַמֵּי הָאֲמֹרִים לֹא-תִגְיֵשׁ וְתִקְדָּיִם

בְּעֵרֵינוּ

הָרָעָה:

רש"י לא תגיש ותקדים בעדינו הרעה. כשזיל עוונינו לא תמהר הרעה לגשת
(כפ"י) ולבא:

מצודת דוד **בחרב ימותו**. המתים בחרב העכו"ם יהיו כל החוטאים שבעמי אשר אומרים לא תבוא עלינו הרעה כי אין גמול ועונש אבל הצדיקים ישארו ולא יאכלם החרב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תגיש**. ענין הקרוב : **ותקדים**. ענין מהירות : **בעדינו**. ר"ל עלינו : (מצודת ציון)

[יא] בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת-סִפְתַּי דְּוַיִּד הַנִּפְלֹת וְגִדַּרְתִּי אֶת-פְּרִצִיהֶן וְהִרְסִיתִיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם:

רש"י ביום ההוא. אחרי זא עליהם כל אלה יבא יום ההוא המוכן לגאולה ובו אקים סוכת דוד הנופלת, י"ת מלכותא לבית דוד: (כפ"י)

מצודת דוד **ביום ההוא**. כאשר יתמו הפושעים : **אקים וגו'**. ר"ל אחזיר המלוכה לבית דוד אשר נפלה והושפלה בימי הגולה : **וגדרתי וגו'**. את הפרצה שהיה בה אגדור או ר"ל אז לא ימלך מלך אחר על אפרים להיות פרצה מה במלכות בית דוד : **והריסותיו**. מה שהיה הריסה במלכות בית דוד כל ימי הגולה שלא מלכו כלל הנה אז אקים אותה ואבנה להיות בנוי ומתוקן כימי עולם ר"ל כמו שהיתה מאז בימי דוד עצמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וגדרתי**. ענין בנין : **פרציהן**. ענין שבר חומה : **והריסותיו**. מל' הריסה ונתיצה : (מצודת ציון)

[יב] לְמַעַן יִירָשׁוּ אֶת-שְׂאֲרֵית אֲדוֹם וְכָל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר-נִקְרָא שְׁבָמֵי עַלְיֵהֶם זָאם-יְהוָה עֲשֵׂה זֹאת: (פ)

רש"י למען יירשו. ישראל את שארית וגו' ואת כל העכו"ם כי נקרא שמי עליהם: אשר. כמו כי: (כפ"י)

מצודת דוד **למען יירשו וגו'**. הוא הפוך כאשר אמר למען יירשו אשר נקרא

וכו' ר"ל הממשלה תהיה באופן שיירשו העם אשר שמי נקרא עליהם להיות נקראים עם ה' הם יירשו את השארית הנשאר מכל העכו"ם להיות להם לעבדים : **עושה זאת**. העושה הטובה היא : (מצודת דוד)

מצודת ציון למען. ענינו כמו באופן כמו למען ינוח שורך (שמות כג) : (מצודת ציון)

[יג] הַיְהִי יָמִים בָּאִים זָאם-יְהוֹה וְנָעַשׂ זֹרֵשׁ בַּקֶּצֶר וְדַחַךְ עֲנָבִים בְּמוֹשֶׁךְ הַזֶּרַע וְהַטִּיפוּ הַהָרִים עָסִיס וְכָל-הַגְּבָעוֹת תִּתְמוּגְגָנָה:

רס"י ונגש חורש בקולך. והסיג דיס את צליר וצליר יסיג את זרע (ויקרא כו) לא יספיקו לחרוש עד שיבא הקליר ולא יספיקו לצאור עד שיבא עת הזרע: תתמוגגנה. תרגם יונתן יתפלחן, קרקע עבודה מתמוגגת צבא גשמים: **עסיס**. יין **טוב** ומתוק:(רס"י)

מצודת דוד ונגש חורש בקוצר. ר"ל הרבה תבואה תצמח ויהיו עוסקים בקצירה עד זמן החרישה והחורש והקוצר יגשו ויפגשו זה בזה וכן יפגוש דורך ענבים במי שמושך ומוליך התבואה לזריעה כי ירבו הענבים ויהיו עוסקים בדריכת הענבים עד הזריעה : **והטיפו**. הרבה ענבים יגדלו בהרים ויהיה היין נוטף מהם והוא ענין מליצה : **תתמוגגנה**. ר"ל יהיה מרעה שמן והחלב יזוב מן הצאן וכאלו נמסו הגבעות משפע הזלת החלב : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונגש. ענין הקרוב והדבוק : **ודורך**. הדרך לדרך על הענבים להוציא היין : **במושך**. מלי משיכה והולכה : **והטיפו**. ענין הזלה : **עסיס**. כן יקרא היין וכן על עסיס כי נכרת מפיכם (יואל א) : **תתמוגגנה**. מלי המגה והמסה : (מצודת ציון)

[יד] וְשִׁבְתִּי אֶת-שְׁבֻת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבָנָו עָרִים זְשֻׁמוֹת וַיִּשְׁבוּ וְנָטְעוּ כַרְמִים וְשִׁתּוּ אֶת-יַיְנָם וְעָשׂוּ גִזְוֹת וְאָכְלוּ אֶת-פְּרִיָהֶם:

מצודת דוד ושבתי. אעמיד בהשקט ומרגוע את בני השבי של עמי ישראל : **ערים נשמות**. שהיו שוממות בעת הגולה : **וישבו**. בהערים ההם ישבו ולא יגלו עוד מהן : **ושתו**. הם ישתו היין ולא יבואו עוד עכו"ם לשתותה : **ועשו גנות**. יתקנו גנות ויזרעום : (מצודת דוד)

מצודת ציון ושבתי. ענין השקט ומרגוע כמו בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל) : שבות. מלשון שבי הגולה : נשמות. מלשון שממון : (מצודת ציון)

[טו] וְנָטַעְתִּים עַל-אֲדָמַתְּם וְלֹא יִנְתְּשׁוּ עוֹד מִעַל אֲדָמַתְּם אֲשֶׁר
נָתַתִּי לָהֶם אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ: (פפפ)

מצודת דוד ונטעתים. יהיו משורשים כאילן הנטוע : ולא ינתשו. ולא יהיו נעקרים עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם מאז רי"ל לא יגלו עוד ממנה כי שמה ישבו עד עולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ינתשו. ענין עקירה כמו לנתוש ולנתוץ (ירמיה א) : (מצודת ציון)